

III RIIGIKOGU

5. istungjärk. **Protokoll nr. 126 (9).**

1928.

III Riigikogu koosolek 16. veebruaril 1928
kell 10.

Kokku on tulnud 93 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Tõnisson**, rahaminister **A. Teetsov**, kohtuminister **T. Kalbus**, siseminister **J. Hünerson**, sõjaminister **N. Reek**, haridusminister **A. Mõttus**, teedeminister **A. Kerem**, kaubandus-tööstusminister **J. Holberg**, töö-hoolekandeminister **K. Soonberg**, riigi koolivalitsuse direktor **G. Ollik**.

Päevakord:

1. A. Vommi, J. Tiksi ja J. Voiman'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Viljandimaal Kabala metskonnas endiste puulõikajate korterist väljatõstmise kohta.

2. Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioniseadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

3. Avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seadus — II lugemisel.

4. Haapsalu linna administratiiv-piirkonna laiendamise seadus — II lugemisel.

5. 1929./30. a. põllumajanduse üleskirjutamise seadus — II lugemisel.

6. Vahekohtu asjus tsiviilkohtupidamise seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

7. Vahekohtu klauselite protokolliga ühinemise seadus — II lugemisel.

8. Kriminaal kohtupidamise seaduse § 177. muutmise seadus — II lugemisel.

9. Rahukohtu trahviseaduse § 29. muutmise seadus — III lugemisel.

10. Eesti-Vene rahulepingu põhjal Vabariigi Valitsusele üleantud väärtpaberite tagasiantmise seadus — III lugemisel.

11. Veejuhtmete korrashoiu seadus — III lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**, pärast abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 10.20 min.

1. Päevakorra Juhataja **K. Einbund**: vastuvõtmine. Avan Riigikogu koosoleku.

A. Jõeäär (stp): Ma panen ette, päevakorrast välja jätta punktid

6 ja 7: Vahekohtu asjus tsiviilkohtupidamise seaduse täiendamise seadus ja vahekohtu klauselite protokolliga ühinemise seadus. Nende mõlemi seaduse puhul on vahepeal üles kerkinud mõned küsimused, mida kohtuministerium selgitada tahaks, ja sellepärast oleks vaja nad päevakorrast välja jätta.

Päevakorda võetakse nähtava enamusega **M. Martinson'i** (põl) ja **J. Voiman'i** (stp) ettepanekul esimeseks päevakorra-punktiks komisjonide täiendavad valimised; päevakorrast jäetakse välja nähtava enamusega **A. Jõeäär** (stp) ettepanekul punktid 6 ja 7.

2. Teadaandmine komisjoni Sekretär **J. Piiskar**: antud seaduseelnõu kohta. Riigikogu juhatause poolt on antud eelkrediidi avamise seadus 1928./29. a. lisa-eelarve nr. 3 arvel — raha-asjanduse komisjoni.

3. Komisjonide täiendavad valimised. Nähtava enamusega valitakse üldkomisjoni **R. Vreeman'i** asemele **M. Mürk** (põl); omavalitsuse komisjoni **J. Voiman'i** asemele **B. Eilman** (stp).

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

4. **A. Vommi**, „Kabala metskonnas anti
J. Tiksi ja J. Voiman'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Viljandimaal Kabala metskonnas endiste puulõikajate korterist väljatõstmise kohta. likvideeritud „Tagametsa“ puulõikajate koht nr. 208 põllutöoministeriumi poolt 1. mail 1926 kolmele endisele puulõikajale ühiselt kasutada 4-aastase rendilepingu alusel.

Endine puulõikajate elumaja on planeeritud metsa-ülema krundi sisse ja seega metsaülema kasutada. Endistel puulõikajatel lubati selles majas seni korteris olla, kuni krunt nr. 208, mis neil ühiselt kasutada, ära planeeritakse ja ehituseluba kätte antakse.

1. mail 1927 sundis Kabala metsaülem puulõikajaid korterist lahkuma. Et ümbruskonnas korterit saada ei olnud, kust põldu harimas võiks käia, palusid endised puulõikajad põllutöoministrit korralduse teha, et neile võimaldataks seni endises korteris olla,

kuni krunt nr. 208 ära planeeritakse ja ehituseluba välja antakse.

Põllutööministri poolt on sellekohane korraldus tehtud 1927. a. suvel, mis kohaliku metsaülemale kaudu puulõikajatele teada anti.

Läinud aasta detsembrikuul nõudis metsaülem kohtuteel endiste puulõikajate korterist lahkumist.

29. detsembril 1927 on otsustanud Suure-Jaani rahukohtunik endise puulõikaja Johan Karlson'i välja tõsta, missuguse otsuse metsaülem täide viis 10. jaan. 1928.

Eeltoodud asjaoludel pöörame Vabariigi Valitsuse poole alljärgnevate küsimistega:

1) Millistel põhjustel on põllutööministeerium sunnitud olnud endisi puulõikajaid korterist välja tõstma kohtuteel?

2) Missugused põhjused on takistanud Kabala metsatöölise koha planeerimist ja krundi kasutajatele ehitamisloa väljaandmist?

Toompeal, 10. veebruaril 1928.

A. Vomm.

J. Tiks.

J. Voiman.“)

A. Vomm (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Endiste mõisatöölise ja metsatöölise korteriküsimus on viimasel ajal eriti teravalt ilmsiks tulnud. Põllutööministeeriumi poolt ei ole mingit kaitset ega korraldust selleks, et endised mõisa- ja metsatöölised võiksid endistes korterites edasi elada. Kui Riigikogus oli arutamisel võõrandatud maadel seni müümata ja kasutamata eluhoonete korraldamise seadus, tõendas põllutööminister, et neil juhtumistel, kus võimalik on endisi mõisatöölisi korteritesse edasi jätta, ei ole põllutööministeeriumi poolt selleks takistusi tehtud. Sellest ajast edasi on igapäev juhtumisi, kus ilma, et mingit põhjust oleks, põllutööministeeriumi ja kohalikkude võimude poolt korraldusi tehakse inimeste väljatõstmiseks korteritest.

Käesoleval juhtumisel ei ole tegemist otsekohe töölistega, vaid 3 asunikuga Kabalast. Seal likvideeriti endine metsatöölise koht, kus inimesed on olnud ligi 30 aastat puulõikajateks. Maaseaduse § 22. järgi on need inimesed õigustatud nende kohtade väljaandmisel maad saama väljaspool järjekorda. Nimelt ütleb maaseaduse § 22. märkus, et selle õiguse omandavad ka likvideeritud ja likvideeritavate metsaametnikkude ja metsatöölise kohtade pidajad, kui nad ise või nende perekonnad neid kohti palgamaana või rendi alusel pidanud kuni 11. novembrini 1918.

Juhtumisi on aga koht nr. 208 planeeritud nõnda, et endine hoone, kus inimesed seni korteris olnud, on läinud teise krundi sisse.

Algusel, kui neile 3 asunikule koht kätte anti, lubati neile peavarju endises korteris kuni koha planeerimiseni. Sellest lubadusest ei peetud kinni, sest vahepeal esineb metsaülem kohtu kaudu korterist väljatõstmisega. Inimesed pööravad põllutööministeeriumi poole ja näitavad, et metsaülemal ei ole seda hoonet kasutamiseks tarvis, ning paluvad, et neile võimaldataks hoones korterit leida kuni planeerimiseni. Kui aga seda ei lubata, et siis koht kiire korras planeeritaks, et oleks võimalik ehituseluba kätte saada. Härra põllutööminister on sellekohase ettekirjutuse metsaülemale saatnud, aga sellepeale vaatamata ei tunnusta metsaülem põllutööministeeriumi eeskirja ega käsku, vaid annab ikkagi uuesti inimesed kohtu kätte, ja kohus tõstab nad välja. (Põllutööminister O. Köster: Kes oli Kabalas metsaülem?) Ma ei tea, kes on Kabalas metsaülem, vist härra Rosen, endine metsade peavalitsuse juhataja. (Põllutööminister O. Köster: Härra Rosen oli revident.) See ei ole tähtis, kes metsaülem oli, metskonna metsaülemaid ei ole palju, härra põllutööminister saab 5 minuti jooksul teada seda metsade peavalitsusest.

Sarnaseid nähtusi on meil viimasel ajal õige palju. Alles viimastel päevadel tuli samasugune kiri meile Läänemaalt Kolovere asundusest, kus endised mõisatöölised on palunud põllutööministeeriumi, et nad jäetaks mõisa-hoonesse korterisse, Kolovere asundusest on 5. märtsil 1925. aastal müüdnud ära vedamiseks maja, milles mõisatöölised elasid. Et need inimesed ei jõudnud seda maja omale osta, siis palusid nad kohalikku elanikku, kedagi Golding'it, et see ostaks maja ja jätaks neid sinna korteri. Golding ostis selle maja ja jättis ka need inimesed sinna elama. Nüüd nõuab maakorralduse peavalitsus maja ära vedamist. Töölised ühes majaostjaga on saatnud palve põllutööministeeriumile, et ta pikendaks selle maja ära vedamise tähtaega, kuni inimesed mujal peavarju leiavad. Siin aga nõutakse kategooriliselt maja ära vedamist, kuna kohapeal tõendatakse, et krunt nr. 20 peale ei ole sõlmitud sarnast lepingut, mis põllutööministeeriumi sunniks seda maja ära vedada laskma.

Tagasi tulles käesolevas arupärimises käsitatud juhtumise juurde tähendan veel mõnd üksikasja Kabala metsatöölise väljatõstmise kohta. Kuna põllutööministeeriumil ja kohapealsetel ametivõimudel on täielikult teada, et krunt nr. 208 läheb samade inimeste kätte, kes seal enim puulõikajad olnud, ja ainult selle tõttu on sunnitud maja ühiselt kasutama, et ei ole suudetud krunti lõplikult planeerida meile teadmatuil põhjustel, ja maja, mis planeerimisel metsaülemale krundile sattunud, ei

ole metsäülemale kasutamiseks tarvilik. Metsäülem asub endises jahilossis, ja kohapealsed elanikud tõendavad, et üks osa jahilossi ruumest on täiesti kasutamata. Sellepärast on nad palunud, et neile võimaldataks korterisse jääda kuni koht planeeritakse ja ehituseluba välja antakse. Aga siin on jällegi tegemist ühe sarnase nähtusega, mis meil kodanikkude hulgas on viimasel ajal sarnase mulje tekitanud, et mõnel juhtumisel keskkohast, see tähendab põllutööstusteeringumist, tahetakse inimeste soovidele ja õigustatud nõudmistele vastu tulla, kuna kohapealsed võimukandjad metsäülemad ja ringkonnavalitsejad — tarvitavad omavoli, ignoreerides peavalitsuse, ministri eeskirju ja korraldusi. (K. Tonkman, põl: Kas Teie ka süüdi ei ole, et ametnikkudel sarnane omavoli on.) Seda on võimalik Vabariigi Valitsuse esindajal näidata, kes selles süüdi on, (K. Tonkman, põl: Ametnikkudel on vastavad seadused, mille taha nad poevad...) missugusel juhtumisel on siin nüüd Riigikogu või mõni Riigikogu liige süüdi, et kohapealsed ametnikud sarnaselt talitavad.

Põllutööstusteeringumi ringkiri — kohapealsetele inimestele kortereid võimaldada —, on pannud metsäülema sarnasesse seisukorda, et tal tuleks kohapealt saadud andmete järgi isiklikkudest huvidest lahti öelda. Nimelt on ta teinud üürilepingu kellegi isikuga, teades, et need inimesed, kes praegu korteris, kohtu kaudu välja mõistetakse, ja pärast seda, kui põllutööstusteeringu minister andis eeskirja, et peab võimaldatama neile inimestele korter kuni planeerimiseni, on metsäülem sõlminud üürilepingu kolmandate isikutega. Kui metsäülem võimaldab endistele elanikkudele korterisse jääda, avaneb väljaspoolt tulnud isikule võimalus, tsiviilnõudmisega esineda ning metsäülemalt kahjutasu nõuda. Selle tõttu on metsäülem sunnitud ignoreerima ministereeringumi korraldusi.

Kui sarnased nähtused korduvad, tekib kohapealsetel inimestel niisugune mulje — ega põllutööstusteeringu ei anna eeskirju selleks, et neid täidetakse, vaid selleks, et minister peseb oma käed puhtaks, näidates, et tema poolt on korraldused tehtud, aga mis võib tema teha, kui kohapealsed võimukandjad neid ei täida. Sarnased nähtused on viimasel ajal maad võtnud. Neid on katsutud lahendada ka teisel teel, nimelt et inimesed ilmuvad põllutööstusteeringumi olukorda selgitama, varustades endid vastavate tunnistustega, nii vallavalitsuse tunnistustega j.n.e., kus näidatakse, et kohapealsed olud hoopis teistsugused, kui ringkonnavalitseja ette kandnud. Siin ei võeta kohapealsete inimeste ega vallavalitsuste tõen-

dusi ja tunnistusi tõsiselt, vaid ustakse seda, mis ministereeringuile alluvad kohapealsed võimud ette kannavad. Isegi kaugemale on mindud. Ei võimaldata Riigikogu liikmetele põllutööstusteeringumis sarnaste asjade lahendamist. On juhtumisi, kus inimesed maalt linna tulevad ning pööravad Riigikogu liikmete poole, et need annaksid nõu, kuidas pääseda ministri jutule. On kord maksuma pandud, et Riigikogu liikmetele ei anta võimalust pääseda ministri jutule, et selgitada asja. Eriti on minul ette tulnud juhtumisi, mis tõendavad, et see kord on põllutööstusteeringumis maksuma pandud. (Põllutööstusteeringu minister O. Köster: Ei ole, leidsite nüüd, kellele erikorda maksuma panna! Ei ole!) Kabalas on endised mõisatöölised võimatus seisukorras. (Põllutööstusteeringu minister O. Köster: Härra Vomm, kui Teie oleksite minu juurde tulnud, siis poleks Teil täna tarvis olnud siin rääkidagi!) Selle üle võime veel kõneleda. (Põllutööstusteeringu minister O. Köster: Teie pole minu juures kordagi käinud!) Seisukord on sarnane, et kohapealne metsäülem nõudis rahukohtuniku kaudu asuniku väljatõstmist. Otsus viidi täide. Sel asunikul tulid kanda pristavi kulud 8.000 marka. Ümbruskonnas ei ole kuskilt korterit leida, ja lugu on sarnane, et inimesed on sunnitud maatüki käest ära andma, sest ei võimaldata endises kohas korterit saada. Inimesed on sunnitud maad tagasi andma ja välja rändama, kas alevisse või linna, kus korterit leidub. Neil asjaoludel seadsime üles küsimuse, mille peale põllutööstusteeringu minister võiks vastata: 1) millistel põhjustel on põllutööstusteeringu sunnitud olnud endisi puulõikajaid korterist välja tõstma kohtuteel? 2) Missugused põhjused on takistanud Kabala metsatöölise koha planeerimist ja krundi kasutajatele ehitamisloa väljaandmist?

Loodan, et härra põllutööstusteeringu minister neile küsimistele meile rahuldava vastuse annab, kuna teada on, et põllutööstusteeringu minister on korralduse teinud, et need inimesed võiksid seal korterit leida seni, kuni koht neile planeeritakse. Seda ei ole aga kohapealsed ametivõimud täitnud. Sellepärast palume tungivalt, et käesolev arupärimise-ettepanek vastu võetaks ja Vabariigi Valitsusele antaks võimalus vastata.

Juhataja **K. Einbund:** (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetab 25 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **M. Martna.**)

5. Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioniseadus — I lugemisel.

Sotsiaalkomisjoni aruandja **A. Toomel:** Väga austatud Riigikogu liikmed! Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioniseadus, mis 7. oktoobril

1925 Riigikogu poolt maksta pandud, on mitu korda muutmisel olnud. Esimene muutmise oli 19. detsembril 1924, mis käsitas 11 paragrahvi selles seaduses. Järgmine muutmise oli 18. oktoobril 1925, mis käsitas üht paragrahvi. 1927. a. algul esitas Vabariigi Valitsus jälle muutmise seaduseelnõu, missugune eelnõu ka sotsiaalkomisjonis läbi vaadati ja Riigikoguni jõudis, kuid Riigikogu poolt komisjoni tagasi anti. Selle seaduseelnõu võttis Vabariigi Valitsus novembrikuul 1927 komisjonist tagasi ja esitas 23. novembril 1927 uue seaduseelnõu, mis muudab 50 paragrahvi ja täiendab seadust kolme uue paragrahvi. Sotsiaalkomisjon, kuhu eelnõu lähemaks kaalumiseks anti, leidis tarviliku olema muuta veel mõned paragrahvid maksvas seaduses. Nüüd oleks seadusest, kus üldse 102 paragrahvi, muutmata jäänud vaevalt paar-kümmend paragrahvi. Need muutmised oleksid neljas Riigi Teatajas, mis raske käsitada kodanikkudel, asutustel, kui ka Riigikogu liikmetel seadust vastu võttes. Seda arvesse võttes otsustas sotsiaalkomisjon seaduse terves ulatuses läbi vaadata ja esitada riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioniseaduse nime all. Pensioni kapitalist said pensioni 1927. a. lõpul 586 riigiteenijat, 550 riigiteenija perekonda, 120 omavalitsuse teenijat, 78 omavalitsuse teenija perekonda, 204 omavalitsuse teenijat-õpetajat, 47 omavalitsuse teenija-õpetaja perekonda. Kõik kokku 914 riigi- ja omavalitsuse teenijat ja 675 riigi- ja omavalitsuse teenija perekonda. Nende pensionäride rahuldamiseks kulutati 1926./27. eelarve-aastal riigisummadest 45.008.529 mrk. ja omavalitsuse summadest 22.523.529 marka. Kõige väiksem pensionisumma oli aastas 2.806 marka ja kõige suurem 234.000 mrk.

Peab ütleva, et riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioniseadus selle mitmekordsel muutmisel on väga vähe muutunud põhimõtteliselt. Kõik tema parandused kannavad rohkem tehnilist laadi. On püütud seadust rohkem kohandada tegeliku elu ja asjaosaliste nõuete kohaselt. Parandustest võiks nimetada: välja on jäetud seadusest paragrahvid, et palkade tõstmisel tõusevad varemääratud pensionid. See jäeti välja põhjusel, et ametikohad riigiasutusi koondades ja ümber korraldades niivõrt nimeliselt kui ka kompetentselt muutunud on, et neid võimata kohandada endistele ametikohtadele. Seadusesse on võetud täien-

du, et need omavalitsuste teenijad, kes kuulusid pensioniseaduse alla, ei pruugi olla kinnitatud tööstusliku tööseaduse põhjal. Siamaani pidi osa omavalitsuste teenijaid olema sellekohaselt kinnitatud.

Ka leidis komisjon tarvilikuks endistele riigi- ja omavalitsuste teenijatele Riigikogu liikmetele arvesse võtta aega, mis nad olnud seadusandlikus kogus, pensioni määramisel ja neile maksta pensioni ka siis, kui nad pärast seadusandliku kogu liikmeks olemist ei jätka teenistust ei riigi ega omavalitsuse asutuses.

Teistest parandustest võiks nimetada pensioni väljamaksmise korra lihtsustamist pensionäri huvides. Nii on maavalitsused vabastatud pensioni maksmise vahetalitusest, mille järgi pensionisaamine kergemaks muutub. Ka on ära jäetud nõue, et pensionär isiklikult Eesti panga osakonda pensioni järele peab ilmuma või seaduslik korras tõekstunnustatud volikirja andma sellele, kelle ta enese asemel pensioni ära tooma saadab. Arvati, et lihtsustatud korra pahed siiski väiksemad on kui paremused ja kergendused, mis see toob nii pensionäri kui ametiasutustele.

Sotsiaalkomisjon, läbi arutades seaduseelnõu terves ulatuses, püüdis jääda endise seaduse vormi kui ka paragrahvide numeratsiooni juurde, mille tagajärjel mõned lisaparagrahvid alparagrahvide juurde liideti.

Sotsiaalkomisjoni nimel teen ettepaneku, riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioniseadus I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja puudumisel jääb vahele avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seadus — II lugemisel.

6. Haapsalu linna administratiiv-piirkonnalaaiendamise seadus — II lugemisel. (Tekst III Rk. 5. istungj. pr. pr lisades, vaata sisukord).

Omavalitsuste komisjoni aruandja **H. Anniko.**

Pealkiri, § 1 ja § 2 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

J. Laidoner (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Juba seaduseelnõu I lugemisel oli mul au harrade Riigikogu liikmete

tähelepanu juhtida asjaoludele, mis seotud käesoleva seaduseelnõuga. Seaduse seletuskirjas on öeldud, et Haapsalu kui suvituslinna kasvamine võib loomulikult sündida ainult mereäärsete maa-alade arvel. Nende viimaste ja linna keskkohaga ühenduse loomiseks on

olemas soodsad tingimused. Edasi on öeldud, et võimalus linna ehituspiirkonna laiendamiseks oleks linna piiridega kokkupuutuvate endiste Ungru ja Kilti mõisade maa-alade administratiiv-piirkonda võtmine ja nende planeerimine ehitusekruntideks. Ma juba tähendasin, et mingisugust tarvidust ehitusepiirkonna laiendamiseks suvilate alal Haapsalus praegu ei ole. Haapsalus ei ole majade puudust, vaid seal on suvitajate puudus. Praegu seisavad paljud suvimajad tühjad. Seal ei ole suvitajaid. Ja sellega, et seal üks looduslikult ilusam maa-ala tahetakse ära jagada kruntideks, ma usun, ei suudeta suvitajaid juurde tõmmata, vaid ümberpöörduvalt, — kui keegi praegu Haapsalusse sõidab suvitama, siis just sellepärast, et seal on üks ilusamateist metsadest, nimelt Ungru-Paralepa mets. Peab ütleva, et teised suvituslinnad teevad kõik selleks, et oma ümbrust looduslikult ilusamaks teha, istutavad parke j.n.c. Haapsalus on juba looduslikult ilus park olemas ja korraga avaldatakse soovi selle pargi ärakruntimiseks. Kui see tahetakse teoks teha, siis võib öelda, et Haapsalusse siis ülepea ei maksaks suvitama sõita. Pean tähendama, ma olen üks neist, kes mujal ei ole Eesti suvituslinnades olnud kui Haapsalus.

Ka on veel teine küsimus siinkohal. Haapsalu on teiste suvituslinnadega võrreldes täiesti ühesuguses seisukorras. Kuressaare muda öeldakse olevat parem; samasugune muda tuuakse Pärnu ja isegi Tallinna alla. Nii et mingisugust eesõigust Haapsalul ei ole. Supelasutus on Pärnus isegi parem kui Haapsalus. Kui veel Haapsalu ümbruses asuv park kruntideks ära jagatakse, siis ei või ta olla enam suvituslinn. Seletuskirjas on öeldud, et uus maa-ala tuleb jagamisele ehitusekruntideks. Ma saan aru linnavalitsuse tahtest. See maa-ala läheb õige odavalt linna kätte, selle hinna eest, mis ülepea mõisamaade eest tuleb maksta, ja selle järgi võib seda õige odavalt välja jagada. Võib olla, et mõne isiku huvid seisavad selle taga, aga linnale oleks see igatahes väga suureks kahjuks. Teine otstarb, mis linn tahab kätte saada, on, et sinna kari peale lasta. Kuid seal on juba mererand, ja seda ei saa suvitajad sellepärast tarvitada, et seal juba kari peal käib. Loomulik, kui ka sellele maa-alale tahetakse kari peale lasta, siis ei või seda supelrannaks tarvitada, sest loomad ja inimesed koos suplema ei kõlba.

Siin on veel tähendatud sellele, et ühenduse loomise tingimused olla väga soodsad. (Chr. Kaarna, tõer: Haapsalu linnalased kaotavad lehmakasvatuse ära ja hakkavad lambaid kasvatama.) Võib olla! Igatahes praegu on küll soodsad tingimused ühen-

dusetee loomiseks, aga seda teed ei ole tehtud. Tähendan veel seda, et Haapsalu linnavalitsus viimaste aastate jooksul ühenduseteede suhtes midagi ei ole teinud. Et praegu raudteejaamast linna pääseda, oleks kõige ilusam — tee ehitada merkallast mööda. Sel korral võiksid jalakäijad mööda ilusat merkallast linna pääseda, selle asemel, et mööda tolmust tänavat väga tihti karjaga ühes kõndida. Sel tänaval oleks õige nimetus Karja tänav. Igatahes Haapsalu linnavalitsus sel alal ei ole midagi ära teinud, ja kuidas võibki siis ette näha, et ta tulevikus paremini teeb. Nüüd peaks ta pikema läbikäimistee tegema, seni ei ole seda tehtud.

Kokku võttes tähendan järgmist: kui maa-alad lähevad linna kätte ja ära jaotatakse ehitusekruntideks ja kasutatakse ära karjatamiseks, siis kujuneb Haapsalu sarnaseks, et kaob mõte sinna suvitama sõita. Peale selle on veel üks väike kurioosum, nimelt mispärast omavalitsuse komisjon ei ole tähelepanu juhtinud selle peale, et antakse üks maa-ala linnale üle, mille peal on metsavahikoht. Muidugi teada jääb mets riigi kätte, maa igatahes läheb linnale.

Mina teen ettepaneku, et maa-alasid, mis üle lähevad linnale ja mis seisavad koos neist tükkidest, mis on Rohuküla raudtee ja mere-ranna vahel, nõndanimetatud Paralepa mets, et seda maad ei tohiks tarvitada ei ehitusekruntideks, ega karjatamiseks. Teda võib tarvitada ainult avalikuks otstarbeks, nimelt parkideks, üldiste suvituslinna ehituste alla. Esitan § 2¹ vastuvõtmiseks järgmiselt: „Tähtedega E¹ ja B¹ märgitud maa-alad võivad tarvitatud saada ainult avalikuks pargiks ja teisteks linna üldotstarbeteks. Tähendatud maa-alade planeerimine eraehtusekruntideks ja kasutamine karjatamiseks on keelatud.“ Loodan, et need, kellel Haapsalu huvid kallid on või kes seda toetavad, et need selle ettepaneku poolt hääletavad.

A r u a n d j a H. A n n i k o: Lugupeetud kindral Laidoner on siin mõnesuguseid asjaolusid ette toonud Haapsalu linna oludest ja maadest ning on seletanud, et Haapsalu linn ei ole siia maani midagi teinud oma suvituskoha edendamiseks. (J. Laidoner, põl: See on viimastel aastatel, alates 1920. aastast.) Selle ma tõrjun tagasi, sest Haapsalu linnavalitsus on püüdnud jõudumööda teha kõik mis võimalik. Seda ütlesin ma ka seaduse ettekandmisel. Ma ütlesin, ta on teinud jõudumööda, ja toonitan seda ka siin. Usun, et ka lugupeetud kindral Laidoner teab väga hästi, et enamasti kõik linnad lasuvad suurte võlgade all, samuti

ka Haapsalu, nõnda, et suuremaid kapitaalparandusi suvituskoha suhtes ette võtta, mis mõnikord miljoneid maksma läheb, käib üle jõu, seega võimata läbi viia.

Mis puutub sellesse, et Haapsalu linn on praegu kasutanud üht kitsast mereriba loomade karjatamiseks.....(J. Laidoner, põl: See on kõige ilusam koht.) See on üks kitsas mereriba, mis tihti mereveest üle ujutatakse, ja on ka lage, kus ühtki puud ega põõsast ei kasva, seda ei ole saanudki muuks otstarbeks tänini kasutada kui karjatamiseks.

Mis puutub sellesse, et terve see Paralepa mets ehitusekruntideks jaotatakse, siis pean ütleva, seda kavatsust ei ole linnavalitsusel olnud. (J. Vain, stp: Seda hullem see asi on.) Praegune Haapsalu linnavalitsus teatab, et neil kunagi kavatsust ei ole olnud ilusat Paralepa metsa ehitusekruntideks jaotada. Seletuskirjas on ka öeldud, et sinnatahetakse asutada rahvaparke, suvituskohi j.n.e., seega kõike, mis suvitajatele mõnus ja soodus oleks. (J. Laidoner, põl: Seal on küll maju, mis tühjad seisavad.)

Mis puutub kindral Laidoner'i täiendava ettepaneku kohta, juurde võtta paragrahv, kus ära keelatakse tähendatud maa-alal ehitusekruntide planeerimine, kuigi linnavalitsus selle mõnel kohal tarviliku leiab olema, siis peab ütleva, et see on vastuvõtmatu. Ei või seadusega nõuda, et kõik maa-ala, 159 tiinu, jääks pargiks. Seda ei või meie seadusega määrata. Jätame linnale vabad arenemisvõimalused. Seega ei saa mina selle ettepanekuga ühineda ja omavalitsuse komisjoni nimel teen ettepaneku, see tagasi lükata.

J. Laidoner (põl): Arvan, et keegi ei saa meie oludes ühelt väiksest linnalt nõuda, et ta miljoneid kulutaks linna ilustamiseks. Seda ei ole keegi nõudnud ja ei nõua ka praegu Haapsalu linnalt. Aga et ta väikseid parandusi, näiteks teeparandusi läbi peaks viima, seda peab ikkagi nõudma. See on linna kohus, ja seda tuleb ka Haapsalu linnalt nõuda. Kõik teised linnad on rohkem oma korrashoiuks teinud, kui Haapsalu, ja see on ka arusaadav, sest seal on linnavolikogu agoonias. Alles hiljuti lugesime ajalehtedest, et kvoorumi puudusel ei ole linnavolikogu kokku saanud tulla.

Selle kohta ei ole Haapsalule keegi etteheiteid teinud, et ta ei ole saanud miljoneid kulutada, aga et ta natuke oleks pidanud linna eest hoolitsema, see on ka selge.

Haapsalus ei ole puudust suvilatest, neid on seal ülearu, jäävad iga aasta tühjaks. Ja lõpuks pean veel tähendama, et linnal on

küllalt maad ehitusekruntideks, sest mitte kõik maa-alad, mis üles antakse, ei lähe selle paragrahvi alla, üks osa jääb vabaks. Ja praegu on linnal olemas Lihula teed mööda suured maa-alad, mis on väga ilusad ehitusekruntideks, aga sinna ei lähe keegi ehitama, sest ei ole tarvidust ehituste järele.

Kõige parem, kui ka tulevikus see haruldaselt ilus Paralepa mets jääks looduslikuks pargiks. Niisugust mereranda kui seal, on meil Eestis vähe, ja see peaks olema üldsuse kasuks ja otstarbeks. (K. Kornel, rhv: Täitsa õige!)

Aruandja H. Anniko (lõpusõna): Ma juhin veel Riigikogu liikmete tähelepanu selle peale, et siin on ikkagi ette nähtud 159 tiinu. (J. Laidoner, põl: Ei ole.) On ette nähtud Ungru mõisast 113 tiinu ja Kiltsi mõisast 40 tiinu, 6 tiinu, mis raudtee alla käib, muidugi maha arvatud. Kõik see maa pargiks jätta on minu arvates täiesti võimata, sest kui meie ka sellest välja läheme, et suvitajad tulevad tühja metsa, kus ühtki elamut ega asutust ei ole, (K. Kornel, rhv: Seda parem ta on.) siis ei ole seal mingit mõnu. Minu arvates peaksid seal ka mõned asutused ja ehitused olema, mis selle koha rohkem vastuvõetavaks ja meeldivamaks teevad. Soovitan küll käesoleva seaduse omavalitsuse komisjoni poolt esitatud kujul vastu võtta ja ettepannud paragrahvi tagasi lükata.

Juhataja M. Martna: Hääletamisele tuleb rkl. Laidoner'i ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusena on § 2¹ vastu võetud.

§ 3 võetakse nähtava enamusena muutmata vastu.

Juhataja M. Martna: Riigikogu asub vahelejäädud päevakorra-punkti arutamisele.

7. Avalikkude Rahaasjanduse õppeasutuste ja komisjoni aruandja L. Johnson õigustega erakoolide õppejõudude tasude seadus — II lugemisel. Avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seadus.

M. Laarman (põl): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Seaduse I lugemisel näitasin rea puuduste peale, mis avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seaduses ette tulevad. Omavahelistel

läbirääkimistel tunnistasid mitmed teiste rühmade esindajad suurel määral õigeaks etteoodud väited ja nõude, et seaduses ettetulevad puudused parandada tulevad. Kui ma ettepaneku tegin, seaduseelnõu uuesti läbivaatamiseks rahaasjanduse komisjoni anda, hääletati minu ettepaneku vastu. (V a h e l h ü ü e: See on õige.) Kui puudusi parandada ei taheta, siis on see härra Jõeääre poolt küll väga iseäralik „õige“. Kui niisugune põhimõte härra Jõeääre juures ka mujal ilmsiks tuleb, siis on see minu arvates väga kahetsusvääriline. (A. Jõeäär, stp: Härra Laarman, ma ei ole midagi öelnud.) Ma julgen seaduse teisel lugemisel siiski korrata minu endist ettepanekut. Motiivid selleks on endised. Seadusel on suured puudused..... (Chr. Kaarna, tõe: Teie teete härra Jõeäärele liiga, ta ütleb, et ta ei ole midagi öelnud.) Siis ma vabandan härra Jõeääre ees, ma kuulsin, üks ütles „õige“.

Seadusel on suured puudused, need tuleksid minu arvamise järgi enne kõrvaldada, kui ta maksma pannakse. Mulle vastati sel korral, kui ma esimesel lugemisel ettepaneku tegin, et neid puudusi võib parandus-ettepanekutega seaduse teisel lugemisel kõrvaldada. Ma lubaksin endale tähelepanu juhtida seaduse § 1. ja § 4. peale, mis õieti selle seaduse aluseks ja keskkohtaks on ja mille juures ettepanekut lihtsalt võimata on teha, sest parandused paiskaksid segamini terve süsteemi, mille peale haridusministeerium seaduse ehitanud. Ainult üks on võimalik, et need paragrahvid, mille peale tähelepanu juhitud, tuleksid komisjonis haridusministeeriumi abil uuesti ümber töötada. §§ 1. ja 4. pea puudused on, et seal palgasaamise suhtes õpetajad koguni iseäralikult on liigitatud, peaaesjalikult § 1. esimeses lõikes selle järgi, milline eelhariduse paber kellelgi mehel taskus. Siin tulevad välja väga imelikud asjad. Võtke näiteks tabel 2 paragrahv neljandas, kus algkooli juhataja, kui seal on inimene, kes välismaal või kodumaal lõpetanud kõrgema õppeasutuse kolmeaastase kursuse, on ühe järgu võrra kõrgemal palga suhtes, kui spetsiaalharidusega inimene, kes kooliõpetajate seminari ja instituudi lõpetanud. Kui näiteks hambaarst või looma- tohter on algkooli juhataja, siis on ta hariduse poolest kõrgemal astmel, kui instituudi lõpetaja, ja saab ka kõrgemat palka. Kui kooliõpetaja, kes lõpetanud seminari ja instituudi ning sellepärast eriliselt ette valmistatud kooli-juhatajaks, palga suhtes on madalamal kui loomaarst või hambaarst, siis ei ole sarnane seisukord loomulik. Nad võivad omal alal meistrid olla, kas looma arstimises või ham-

ba väljatõmbamises, aga ma kahtlen väga, kas nad meie algkooli paremini mõistavad juhataja, kui eriliselt selleks ettevalmistatud inimesed.

See seaduseelnõu on sarnaselt esitatud, et ta pole vastuvõetav. Sellepärast teen ettepaneku, mille tegin juba esimesel lugemisel, anda seaduseelnõu tagasi rahaasjanduse komisjoni uuesti ümbertöötamiseks.

L. Raudkepp (krst): Kui rkl. härra Laarman tegi esimesel lugemisel ettepaneku, anda seaduseelnõu komisjoni, siis näis see ettepanek olevat nõrga põhjendusega. Komisjon oli juba kaua aega töötanud ja oleks võinud selle aja jooksul leida need puudused, millele tähendas härra Laarman, samuti nii mõnigi teine Riigikogu liige.

Vahepeal on üksikud Riigikogu liikmed ja rühmad läbi arutanud üksikud ettepanekud, mis tahetakse teha II lugemisel, mida on kogunud õige palju, ning meie rühma seisukoht oleks järgmine: seaduseelnõu tuleks läbi arutada II lugemisel ning teha kõik parandus-ettepanekud, ja siis vast võiks esineda ettepanekuga, anda seaduseelnõu tagasi komisjoni. Otstarbekohasem on aga ettepanekud, mis välja töötatud üksikute Riigikogu liikmete poolt, anda materjalina kohe komisjoni. Võib juhtuda, et need ettepanekud, mis tehakse II lugemisel, ei ole sarnased, et neid ruttu võiks Riigikogu koosolekul kaaluda. Palju otstarbekohasem on anda aega, et ettepanekud põhjalikumalt läbi arutatakse komisjonis, kus ka haridusministeeriumi esindaja võib esineda andmetega ja selgitada palju küsimusi.

Siis tuli veel kuuldavale, nagu ei oleks rahaasjanduse komisjon arvestanud küllaldaselt kõigi sooviavaldustega, mis olid esitatud komisjoni nimele. Ka see võimalus tuleks anda. Neil põhjustel on kristlik rahvaerakonna rühm ka käesolevate asjaolude tagajärjel sunnitud hääletama rkl. Laarman'i ettepaneku poolt ja esitab oma esindaja kaudu üksikud ettepanekud komisjonile, et need läbi arutataks. Nende hulgas on uusi ettepanekuid, mis komisjon üldse ei ole võinud arutamisele võtta, sest et neid ei olnud esitatud ja need seal ei olnud kõne all. Sellepärast hääletame meie rkl. Laarman'i ettepaneku poolt.

A. Usai (stp): Rkl. Laarman'i poolt on ette toodud põhjused, nagu sisaldaks § 1. suuri vastolusid ja sellepärast tuleks käesolev seadus uuesti anda komisjoni läbivaatamiseks. Ette on toodud järgmine asjaolu, et avalikkude algkoolide juhatajaks võivad olla loomaarstid, hambaarstid j.n.e., ja võivad selle tõttu, kui kõrgema haridusega inimesed, rohkem palka

saada, kui õpetajate instituudi lõpetajad. See on teatud oletus. Kui aga nüüd vaadata, kui palju tegelikult niisuguseid õpetajaid on... (M. Laarman, põl: Neid on olemas!) Võib olla, et nad on olemas, oletusi võib teha mitmesuguseid, aga need juhud on erandid, nendest palju ei järgne, härra Laarman. Kui sarnased õpetajad on algkoolide juhatajaiks, siis peab neil ka õpetaja kutse olema, sest avalikkude algkoolide seadus kõneleb, et avalikkude algkoolide juhatajaiks ja õpetajaiks võivad olla isikud, kes on lõpetanud kõrgema või keskkooli ja kellel on peale selle veel vastav õpetaja kutse. Tähendab, sarnased õpetajad on sunnitud omandama erilise pedagoogilise ettevalmistuse, ja kui neil on eriline pedagoogiline ettevalmistus, pluss üldine kõrgem haridus, siis võivad nad juhtida ka algkooli. Kuid tegelikus elus, niipalju kui minul andmeid olemas, on neid juhte väga vähe, ja kui need minevikus oleksid olnud silmapaistvad, siis igatahes oleks haridusministeerium juba eelolevates seadustes vastavad muudatused neis paragrahvides ette võtnud. Seni ei ole mingisuguseid muudatusi tehtud. Kui meie vaatame palgaseadust 1921. aastast peale, siis näeme, et rkl. Laarman'i oletus on puht teoreetiline, millel ei ole mingisugust praktilist tähtsust. Nende asjade üle võib vaielda ja alati võib mitmesuguseid võimalusi ette tuua. Neil põhjustel seadust komisjoni anda ei ole mingit mõtet; need põhjused ei takista selle seaduse vastuvõtmist. Ühe aasta kestel oleks Riigikogu komisjonidel küllalt võimalusi olnud seaduses vastavaid parandusi teha, kuid neid parandusi ei ole tehtud. Korraga viimsel silmapilgul tuleb aga mingisugune selgus asja kohta. Ma küsiks, mis pärast seda selgust varemalt ei olnud? Ka hariduskomisjonis oli see seadus arutamisel vähemat aega, kuid keegi ei toonud ette vastolusid õpetajate liigitamise suhtes. Komisjonis olid ka rkl. Laarman ja rkl. Raudkepp. (V a h e l h ü e.) Meie vaatasime seal terve selle seaduse läbi.

Välja minnes ettetoodud motiividest leian, et Riigikogu liikmete härrade Raudkepi ja Laarman'i ettepanekud ei ole küllalt põhjendatud seaduse komisjoni andmiseks, ja sellepärast ei saa mina neid ettepanekuid toetada.

J. Vestholm (rhv): Väga austatud Riigikogu liikmed! Seaduseelnõule on tehtud mitmesuguseid parandusi. Esimesel lugemisel selgus, samuti ka tänastel läbirääkimistel, et on veel uusi parandusi tulemas. Arvan et üldkoosolekul neid parandusi läbi arutada ja kokkukõlastada on väga raske. Seaduses tuleks võimalikult täielikult maksma panna õigluse

põhimõtte, hinnata õiglaselt töörasekust linnas ja maal, algkoolides ja keskkoolides. Üldkoosolekul seda läbi arutada on raske, ja sellepärast toetan ettepanekut, anda seaduseelnõu komisjoni. Komisjoni andmisega ei taheta pikendada seaduseelnõu arutamist vaid soovitan, et see seaduseelnõu Riigikogu üldkoosolekul vastu võetaks võimalikult ühtlasel kujul, mis võimalikult vähe tekitaks lahkarvamisi. Valitsusele sellega mingisuguseid raskusi ei taheta teha, soovitakse ainult seaduseelnõu võimalikult hästi väljatöötatult Riigikogule esitada.

K. Tonkman (põl) (kõneleja poolt läbi vaatamata ja parandamata): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui seaduseelnõu esimesel lugemisel meie rühma liige härra Laarman ettepaneku tegi, seaduseelnõu komisjoni tagasi anda, siis vaieldi sellele vastu ja lõpuks lükati ettepanek tagasi. Muu hulgas aruandja oma lõpusõnas juhtis tähelepanu ainult üksikutele asjaoludele, mis rahaasjanduse komisjonis olid ette toodud, nimelt, et põllumeeste rühma liikmed ei ole muud ettepanekut teinud, kui ainult selle, mille järgi kooliõpetajate palgad ei tohi tõusta üle 25%. See on õige, meie rühma liikmed tegid sarnaseid ettepanekuid muu hulgas, kuid oli ka teisi küsimusi, mis komisjonis kaalumisel olid. Aga nendest mindi mööda, muu hulgas ka sellest, kus algkooli- ja keskkooliõpetajate palgad segi on löödud ja õiglasel ei ole. Kui läinud kevadel käesolev seaduseelnõu rahaasjanduse komisjonis arutamisel oli, ja kui rahaasjanduse komisjonist see valitsusele tagasi läks, mil puhul kooliõpetajate lisapalga seadus Riigikogus vastu võeti, kinnitas selleaegne haridusminister, et haridusministeerium selle seaduseelnõu ümber töötab. Tolleaegne haridusminister oli selle poolt, et seaduseelnõu valitsusele tagasi antaks. Isiklikult ütles ta, rääkides meie rühma liikmetega, et tal väga hea meel on, et rahaasjanduse komisjon temale võimalusi on andnud seaduseelnõu ümber töötada ja palku õiglaselt korraldada. Nii anti seaduseelnõu haridusministrile täielikult tagasi. Selleaegne haridusminister lubas kõik teha, et vead parandataks. Ka haridusministeeriumi kõrgemad ametnikud ütlesid, et see täiesti õige on, et nemad pooldavad seaduse lõplikku parandamist. Siis jäi meie rühm ja teised, kes seadusest huvitatud, sellele arvamisele, et nii ka tehakse. Kuid suureks üllatuseks pidid kõik nägema, kui seaduseelnõu uuesti haridusministeeriumist tuli Riigikogu komisjoni, oli ta täpselt sama, mis kevadel tagasi lükati, mitte üks parandus. (V a h e l h ü e p a h e m a l t p o o l t.) See kord löi täiesti

üle. Kõik lootsid, et seaduseelnõus mingisuguseid muudatusi ja parandusi tehakse, kuid seda ei olnud. Nüüd, kui küsimused uuesti kõne alla toodi, siis leiti, et need on kõik väga selged ja ammu arutatud, ning seaduseelnõu võeti vastu, ilma et oleks tema juures tarvilik jagu parandusi tehtud. Aruandja tähendas küll, et rahaasjanduse komisjonis ei ole üldse parandusi tehtud. Kuid põllumeeste rühma liikmed seletasid rahaasjanduse komisjonis, et neil on võimata ümber töötada seda keerulist palgatabelit, see nõudvat suurt tööd, ja üksiku rühma või Riigikogu liikme käest ei võivat nõuda, et see niisuguse palgatabeli kokku seaks, missugust Vabariigi Valitsus pooldaks. (V a h e l h ü ü e.) Seda ei saa, see on täiesti võimata. Nii on seisma jäädud seisukohale, missugusel olime kevadel, mitte ühtki sammu ei ole edasi nihunud. Meie rühm oli arvamisel ja lootuses, et kui seaduseelnõu esimesel lugemisel ettepanek tehti, seaduseelnõu anda komisjoni, see pooldamist leiab, kuid kahjuks ei olnud lood nõnda. Nõnda on täna seaduseelnõu Riigikogus teisel lugemisel. Nüüd teeb meie rühma liige jällegi ettepaneku, uuesti seaduseelnõu komisjoni anda, kas ettepanek vastu võetakse või mitte, on alles selgumata. Ma tahaksin veel lühidalt mõned jooned alla tõmmata, mis näitaksid, kuivõrt hädatarvilik oleks see seaduseelnõu komisjoni anda, kus see Vabariigi Valitsuse poolt võiks uuesti ümbertöötamist leida. Üks suurem puudus, mis selles seaduseelnõus olemas, on nimelt see, et palgamääramine on liiga keeruline ja raske, 75 liiki kuulub palgade jagamine, see on liiga keeruline. Teiseks on algkooliõpetajate palgad võetud liiga kõrged, näiteks tabel nr. 2. järgi võib 12-aastase praktika järgi 24.000 marka maal palka saada. Niiviisi ei saaks seaduseandja selle peale vaadata, kui meie teame, et praegu seda ei ole, ja võib olla, ka tulevikus seda tarvis pole. Kui seda tulevikus tarvis pole, miks siis meie selle seadusse sisse võtame, seadust sellega ainult koormame. Siis kustutame selle parem maha, ja siis ei tuleks ka rohkem selle kallal rääkida. Kui see sisse võetakse, siis on see koht, mille vastu võib protesteerida, et niisugust palka võivad maal kooliõpetajad saada. Kui seda palka võrrelda teiste riigiametnikkude palgaga, siis on see liig. Võtame praegu meil kõrgema haridusega inimesed raudteel, vanemad insenerid, arstid j.n.e., ja need saavad kõigest 18.000 mk. kuus. Nad on ka kõrge- ma haridusega ja ülikooli lõpetanud. Ja nüüd korraga saab algkoolijuhataja maal 24.000 mk. Vaadake, kas see on nüüd palgade ühtlustamine ja ühetaoliste reeglite järgi maksmine? See kutsub õiglase nurisemise riigiteenijate

peres välja. Ja sellega on ka juba algust tehtud. Ajalehed töid teateid, et „Estonia“ kontsertsaalis on eile ära peetud riigiteenijate koosolek, kus päevakorras on olnud palgaküsimus. Loomulikult peab see nii tulema. See kutsub jällegi riigiteenijate palgakõrgenduse küsimuse välja. Sellest meie mööda ei pääse, Riigikogu annab ise selleks põhjust, ja meie peame tahtmata seda teed mööda minema. Aga kuhu meie niiviisi jõuame, muud ei ole, kui palgade tõstmine, jälle palgade tõstmine, ja kes siis lõpuks need palga maksjad on!

Teiseks puudutan vallasekretäride palgaküsimust. Vallasekretärid ja kooliõpetajad on maal ikka võrdsed oma palkadega olnud. Nüüd aga näeme, et seal on üllatavalt suur vahe. Mul on praegu üks võrdlus nende vallasekretäride palga kohta, palju vallasekretärid praegu palka saavad, ja sellest näeme, et üle 15.000 mk. saab kuus üksainuke vallasekretär Võru maakonnas. See on vallasekretäride üldarvust 0,36%. 14—15.000 mk. saab kaks vallasekretäri, üks Tartu, teine Võru maakonnas; 13—14.000 mk. saab üks vallasekretär, 12—13.000 mk. saab üks Võru maakonnas, 10—11.000 mk. saab kaks Tartu ja üks Võru maakonnas ja veel üks Viljandis. Need on siis kõik, kes saavad üle 10.000 mk. kuus, teised saavad kõik vähem. Kui võtame palgad 9.500—10.000, siis on Tartumaal 2, Võrumaal 4, Pärnumaal 2, Viljandimaal 2, Järvamaal 3, Valgamaal 1. Palgad 9.000—9.500: Tartumaal 1, Viljandimaal 1. Palgad 8.500—9.000: Tartumaal 8, Võrumaal, 3, Pärnumaal 4, Viljandimaal 3, Järvamaal 3, Valgamaal 2. Palgad 8.500—8.000: Tartumaal 5, Võrumaal 2, Pärnumaal 3, Viljandimaal 2, Järvamaal 1, Valgamaal 1. Palgad 7.500—8.000; Tartumaal 13, Pärnumaal 2, Viljandimaal 10, Järvamaal 5, Valgamaal 7, Saaremaal 1, Petserimaal 1. Kui palgaastmetest allapoole läheme, seda suuremaks läheb nende arv. Sellest selgub, et vallasekretäride palgad kõiguvad mitte üle 8.500 marga. (V a h e l h ü ü e O. L i i g a n d'i, r h v p o o l t.) Vaadake, härra Liigand, selle juurde tulen ma hiljem, kannatage veidi. Sellest selgub, kui kooliõpetajad ja vallasekretärid ühevõrdseks võtta, siis on ka nende teenistus ühevõrdne. Ei saa vallasekretäri väiksemaks pidada kooliõpetajast. Vallasekretäril on raskem, sest temal ei ole suvist vaheaega. Öeldakse küll, et kooliõpetajad peavad endid täiendama suvel kõiksuguste kursuste näol j.n.e. Ma küsin: kas teistel sarnast täiendamist tarvis ei ole? Ka vallasekretärid, samuti teised riigiteenijad, nende seas ka näiteks insenerid, kes peavad teadlikud olema tehnika kõige uuemates arenemise avaldustes, viimastega käsikäes käima

peavad, — nemad on sunnitud seda tegema oma ajaga, neil puudub võimalus riigi või kroonu ajaga ja kulul seda teha. Nii näeme, et see tekitab vastolusid teenijaskonnas, ja ei saa palkade paragrahviga, mis siin ette toodud, kuidagi nõus olla.

Nüüd lähme ka selle küsimuse juurde, mis härra Liigand'il südame peal pakitseb, see on vallasekretäride palga tõstmise küsimus. Ma usun, Teie olete ka vallale õige lähedal seisnud, Teie olete ka vallaomavalitsuse tegelane olnud ja teate, mis keelab valdadele maksta oma sekretäridele kõrgemat palka — neil puuduvad selleks sissetulekud, neil puudub raha. Seda võivad teha ainult üksikud suuremad vallad.

Lähme edasi ja vaatame asja lähemalt. Rahaasjanduse komisjonis, kus kooliõpetajate palgaküsimus arutamisel oli ja kus ettepanek vastu võeti, et riik peaks 90% maksma kooliõpetajate palgast ja 10% jääks siis omavalitsuste kanda, toodi põhjenduseks, et omavalitsustel puudub sissetulek, millega võiks maksta kooliõpetajatele palku. Nii võib seisukord kujuneda, kus omavalitsustel ei ole raha, et maksta kooliõpetajatele palku, ja nad on sunnitud pöörama Riigikogu poole, ning Riigikogu peab siis summasid määrama, et kooliõpetajate palgad välja makstaks. Niisugune on omavalitsuste seisukord. Ja kui nad ütlevad, et nad ei suuda rohkem palka maksta, siis on see põhjendatud, sest neil puudub selleks sissetulek.

Kui nüüd võrrelda andmeid, siis näeme, et üle 50 vallasekretäri on neid, kes hakkavad vähem palka saama, kui praegu kõige algajam kooliõpetaja. Kooliõpetajad, kes esimest aastat õpetavad, hakkavad rohkem palka saama kui vallasekretärid oma suureulatusega töö juures, viimaseid on 75 ümber. See kutsub nurina esile, mida raske on lahendada. Nii et siin on üks suurem põhjus, mida Riigikogu peaks tähele panema ja uuesti palgaseaduse revideerimisele asuma, ja peaks selle juures ka teiste asutuste vastavaid palganorme tähele panema, nii riigiasutuste kui ka omavalitsusasutuste, sest palgad peavad võrdsed ja ühtlased olema. Ja ei ole üksi palgaküsimus siin tähtsat osa etendanud, vaid siin tulevad juurde ka teised asjaolud, nimelt tuleb pensionimaksimine vastavalt palga järgi, mis tundub lisakulusid juurde toob, nii et siin ei ole ühekordse palgaga tegemist.

Edasi tahaksin tähelepanu juhtida üldse meie hariduspoliitika peale, nimelt seni ei ole meie hariduspoliitika sirget sihtjoont märgata olnud, vaid ta on juhuslik olnud. Ja et kooliõpetajate palgaküsimus üksi meie hariduspoliitika sihtjoone võiks ära määrata, seda ei

tahaks uskuda, Meie koolipoliitika juhtimine on rohkem omavalitsuste kätte antud. See võib väga ideaalne mõte olla, kuid ta teostamise viis on väga halb sellepärast, et kuidagi viisi ei saa haridusministeerium seega kuigi palju meie üldist koolipoliitikat juhtida, ütleme näiteks koolivõrgu loomisel. Tooksin näite, kuidas üldse meie keskkoolidega lugu on. Haridusministeeriumist sain tabeli, kus märgitud, kui palju ühes või teises maakonnas keskkoole on. Selle tabeli ettelugemine võtaks aega. Tooksin ainult võrdluse kahe maakonna nimelt Järva ja Lääne maakonna kohta. Järva maakonnas on 58.211 elanikku ja seal on tervelt viis keskkooli; Lääne maakonnas on ümmarguselt 76.000 elanikku ja seal on ainult üks keskkool. Kuidaviisi see mingisugust arvustust välja kannatab?

Kust on tulnud niisugune vahekord, et ühes maakonnas on niipalju keskkoole ja teises üksainus? See tuleb sellest, et kooliprogrammi teostamine on kooli omavalitsuse kätte antud, ja haridusministeerium ei ole kindlat korda püüdnud luua, et see ühtlane oleks. Tuleb ette, et ühe maakonna elanik peab teise maakonna koole ülal pidama. Lääne maakond on kultuuriliselt palju maha jäänud teistest maakondadest ja peab selleks riigikassasse makse maksma, et Järva maakonnas või teises maakonnas koole ülal pidada. Järva maakond on raudteevõrgu poolest kõige eeskujulikum ja sealt oleks võimalik lapsi kaugemale saata. Läänemaal on raudteevõrk väga väike, ja kui lapsi tahetakse keskkooli saata, kas või Haapsalu, siis peab sada versta hobusega sõitma.

Koolid on juhuslikult asutatud ja juhuslikult asju actud. Kuidas lugu algkoolidega on, selle kohta teateid ei ole, kuid siiski kõneldakse sellest ja päris ustavatest allikatest, et need vahekorrad ei olevat ühetasased. Mõnes maakonnas on algkooli programm rohkem teostatud kui teises maakonnas. Edasi on meil maakonna omavalitsused viimasel ajal palju nõrgemaks läinud oma koosseisude poolest. (A. S c h u l b a c h, t ö e r : K u i k o g u m e e s t e k ä e s t v ö i m ä r a l ä k s .) Ma tooksin näite Lääne maakonnast. Esimeses maavalitsuses oli üks kogumees, üks tööerakondlane, üks sotsialist ja üks erapooletu. (V. M a a k e r, a s : V e e u p u t u s e a j a l .) See oli, kui maakonna omavalitsus loodi. Need olid tuntud tegelased, nagu Saar põllumeeste kogude poolt, Davõdov tööerakonna poolt, Nurk sotsialistide poolt ja kadunud Lintrop ei olnud kindlast poliitilisest erakonnast. Sel ajal aeti asju nagu otsarbekohane leiti olevat ja jõuti õige palju edasi. Kui võrdleme praegust maakonna-

valitsust endisega, siis ei kannata see arvustust, vaid ta on palju nõrgemaks muutunud. Praegu juhib maakonnaavalitsuses eriti hariduseosakonda algkooliharidusega kutseta kooliõpetaja. (V. Maaker, as: Igatahes parem, kui endine mölder! — Hülgalised vahelhüüded.) Ma ei ütle, et Kokla oleks parem olnud, vaid ma võrdslesin eelmist maakonnaavalitsust praegusega.

Vaatame edasi, kuidas on lugu selle hariduseosakonna juhataja arstiabiga, kes meil hariduse- ja kooliasju juhib. See härra ei lõiganud oma varbakuüsi ära, vaid laskis arsti teha operatsiooni maakonnaavalitsuse kullul. (V. Maaker, as: Härra Tonkman, mis aastal see oli?) Mul ei ole aastat tarvis.

Kõneldakse veel rohkem. Kui see praegune hariduseosakonna juhataja ei olnud veel koolipeal, andnud ta sooviavalduse sisse selle kohta, et tahab kooliõpetajaks saada, kus olnud 17 rida paberile kirjutatud, milles aga 11 viga sees olnud. Nii näeme, kuidas meie haridusepolitikat juhitakse. (V. Maaker, as: Härra Tonkman, kas Teie vastutate ka oma sõnade eest?) Ma vastutan iga oma sõna eest, mis ma räägin. (Chr. Kaarna, tüter: Kas küüned kasvavad saapast läbi?) Ei tea, kas nad saapast läbi kasvavad, aga nad olevat pikaks kasvanud ja valusad olnud, ning arst olevat neid lõiganud, mille juures kulud maakonna kassast välja makseti. Kui meil niisugused inimesed rahva hariduse- ja koolitööd juhivad, siis ma ütlen, nende inimeste vastu mul küll usaldust ei ole. (Aruandja L. Johanson: Ega nad küüntega ei juhi!)

Vaatame teist seisukohta. Näiteks põllumajanduse osakonna juhataja, kelle alla meie põllutöökoolid kuuluvad, sai isalt väga kena talu, mis on aga nüüd lagunenu, et öeldakse — enam-lagunenud maja Lääne maakonnas ei ole, kui meie põllumajanduse osakonna juhatajal, kelle alla põllutöökoolid kuuluvad.

Kui niiviisi asju aetakse, missugust kindlat haridusepolitikat meie siit loota võime? Siin ei saa kuidagi viisi enam nii sirgejoonelisest politikast kõneleda, vaid siin on täiesti erakondade mõjud avalikuks tulnud ning püütakse kõik poliitilisele alale viia. Siin on tähtis mehe meelsus, aga mitte mehe teguvõim. Kui meie nii edasi läheme, siis ei aita kõrged palgad ega miski asi, mis Riigikogu vastu võtab, ning ei aita ka toetusesummad, kui meie haridusepolitika juhtimine niisuguste maakonnaavalitsuste ja maakonna hariduse- tegelaste kätte antakse. (Chr. Kaarna,

tüter: Aga, härra Tonkman, ega pikavarvastega mees selles süüdi ei ole?)

A. Anderkopp (tüter): Mul on au, austatud Riigikogu liikmed, vaielda meie rühma nimel selle ettepaneku vastu, mis käesoleva seaduseelnõu tahab anda rahaasjanduse komisjoni tagasi, ja nimelt järgmistel põhjustel. Siin on terve rida andmeid ette toodud, mis näitavad, et käesolevas seaduseelnõus võivad üksikud puudused olla, mis üht või teist rühma või haridusetegelat ei rahulda. Aga meie oleme aastaid töötanud selle küsimuse kallal ja ikka ja alati on neist puudustest kõneldud. Neid ei ole hea tahtmise peale vaatamata kõrvaldada suudetud. Ma küsiksin sellepärast: kas meil Toompeal on ühtki niisugust põhimõttelikkuseadust olnud, mis kõiki rühmi on rahuldanud? Mispärast aivatakse, et meie käesoleva seaduseelnõu juures üksikasjades kokkuleppe saavutame, mille kohta kõik võiksid öelda, et nad sellega nõus on? Meil, tööerakondlastel, on terve rida nõudmisi, mida meie esitada tahaksime, kuid meie teame, et meie neid ei saa üksi läbi viia, ja meie oleme sunnitud tegema kompromiss-ettepanekuid. On ette toodud edasi vormilisi põhjusi, nimelt, et käesolev seaduseelnõu keeruline on, kuna tal kümned astmed palga suhtes. See võib õige olla, aga ma tuletaksin Riigikogu liikmetele meelde, et praeguses seaduseelnõus on üle 70 astme, ja see on senisega võrreldes suur samm edasi. Asutava Kogu ajal tähendas üks parempoolsetest tegelastest, kes sinna rühma kuulub, kust nüüd kibedad arvustused kostavad, et selleaegne seadus halb olevat, sest selles õpetajate palgaseaduses olla 144 astet. See tegelane, üldiselt tunnustatud koolimees arvas, et kui neid saaks 2 võrra vähendada, siis asi korras oleks. Nüüd on uus seaduseelnõu nii kaugele jõudnud, nüüd hüütakse aga samast rühmast, et kava jälle ei kõlba. Meie oleme üle aasta seda küsimust arutanud, ja nüüd, kus seadus lõpuks Riigikogusse jõudnud, leitakse, et õpetajate palgaseaduses suured puudused on. Teiste ametnikkude palgaseadus hakkas maksma möödunud aasta 1. aprillist, kuid õpetajate palgaküsimust lahendamiseks ikka edasi mingisuguste hädaabinõudega. Ei saa ju keegi öelda, et see 25%-lise lisa andmine oleks õiglane tee õpetajate palgaküsimuse lahendamiseks, mida läinud aastal hädaliselt andsime. Seaduseelnõu komisjoni andmine pikendaks jällegi selle seaduse vastuvõtmist, ja on juba umbes ette näha, et see seadus siis enne sügist päevakorrale ei kerki. Ei saa õpetajate palgaküsimuse

arutamisel arvestada nende etteheidetega, mis ette toodi härrade parempoolsete kõnelejate poolt maakonnavalitsuste tegelaste kohta. Ei saa ju salata, et seal mõningaid väärsamme on tehtud, kuid kuhu kuuluvad siis need tegelased, kellele põllumeeste kogud kallale kipuvad? Need on endised kogumeeste tuusad. Siis nad olid õiged mehed õigel kohal, nüüd ei kõlba. Täiesti lubamata on see, et siin üksikutele inimestele, kes koolipolitikat juhivad, kallale tungitakse ja selleks diplomipuudust ette heidetakse. Meil nõutakse üldse selle asemel, et hinnata inimese tööskest ja vilumust, et peab paber, diplom, taskus olema. Kui sellest seisukohast välja minna, siis oleks pidanud ka eelkõneleja härra Tonkman suu pidama neist asjust, millest ta siin kõneles, sest ka temal puudub diplom nende asjade üle rääkimiseks. (V. Maaker, as: Tonkman'il on iga asja kohta diplom.)

Kui siin eelkõneleja paremalt poolt ette tõi, et maakonnavalitsuses on inimene, kes juhib põllumajanduse osakonda, ja kelle oma majapidamine on laokile ja lagunemas, siis arvan, et ei ole põhjendamata see arvamine, et need ringkonnad, kuhu eelkõneleja kuulub, on oma politikaga palju selleks kaasa aidanud, et see majapidamine nüüd nii laokil on. Sest see maavalitsuse liige on vana põllumeeste kogude tegelane Läänemaal, ja nähtavasti on just erakonna põllumajanduslik tarkus mehe majapidamise nii kaugele viinud. Nähtavasti on mees sellest ka aru saanud ja asunikude erakonda astudes sealt paremat majapidamise õpetust otsida tahtnud. Mispärast siis see põllumeeste kogude ringkond etteheiteid tuleb tegema ja sarnasele tegelasele nüüd kallale kipub? Kõik see, mida täna oleme kuulnud, annab meie rühmale tõsise põhjuse arvata, et käesoleval korral, kui tahetakse anda eelnõu komisjoni, sellega tegemist ei ole, et seal tahetakse parandusi läbi viia, sest seniseid vigu on püütud eelnõuga juba parandada. Kui aga siiski komisjoni andmise ettepanek on tehtud, siis tahaksin sellest järeldada seda, mille peale tähendas juba üks eelkõneleja, et kooliõpetajate olukorda laiemas ulatuses üldse parandamise alla võtta ei taheta. Kui see nii on, siis on meie rühmal seda enam põhjust hääletada selle ettepaneku vastu. Kui need rühmad, kes praegust valitsust kannavad, niisuguse sammu peale välja lähevad, siis on meie rühmal küllalt põhjust küsida: kas meie sarnases valitsuses kaasa töötada saame? Kui eelmine valitsus, kes meie arvates palju parempoolsem oli kui praegune, need põhimõtted, mis käesolevas seaduseelnõus üles seatud, omaks

võttis, praegune valitsus seda aga ei peaks nõudma, siis on meie rühmal põhjust kaaluda, kas meie rühm sarnast politikat kaasa võib teha või mitte.

O. Gustavson (stp): Riigikogu suurem koalitsiooni rühm on nähtavasti otsustanud asuda käesoleva seaduseelnõu arutamist saboteerima ja on selleks otstarbeks komandeerinud kõnetooli oma parimad kõnelejad — Tonkman'i ja Laarman'i. (V. Maaker, as: Kellel iga ala peale diplom on!) Ma ei kavatse nende lugupeetud kõnemeestega võistleva hakata ei ajaviitmise ega ka kõneosavuse mõttes, vaid tahtsin teha ainult paar märkust.

Kui mul enne veel veidi tume oli, mida taotletakse vallalastud kõnekunstiga käesoleval korral, siis selgus see tumedus Tonkman'i kõnest. Härra Tonkman puudutas üht episoodi käesoleva seaduse arutamisest, enne kui eelnõu jõudis Riigikogu pleenumi, episoodi, kus valitsus võttis seaduseelnõu komisjonist tagasi selleks, et seda „ümber teha“, nagu tollaegne haridusminister härra Latrik olla Tonkman'ile suusõnal kinnitanud. Nii siis: eelnõu võeti tagasi ettekäändel — see on tarvis ümber teha. Eelnõu oli pikemat aega valitsuses, ent täna pidi härra Tonkman'gi konstateerima: eelnõu esitas haridusminister uuesti — pea ilma ühegi muudatusega! Milline moraal järgneb siit? Aga endast mõistetavalt see, et paranduste tegemise lubadus oli tolgiti korral vaid alasti ettekäändel selleks, et seaduseelnõust asja ei saaks, et seaduse maksamahakkamist maha saboteerida. Kui tolajal sarnast politikat tegi vahetult valitsus ise, siis on vahepeal vaid niipalju muutunud, et säärase telgitaguse tingeltangeli sooritamise on võtnud endi peale mõned koalitsiooni rühmad. Viimaste esindajate tänaste kõnede ja ettepanekute otstarb on: saboteerida! Valitsus aga vaikib ega taha nähtavasti öelda, missugune on tema seisukoht. Paistab nii, nagu oleks üks koalitsiooni suuremaid rühmitusi kokku leppinud rühmaga, kuhu kuulub härra Riigivanem ise, et ei ole tarvis rutata, vaid on vaja käesoleva seaduseelnõu arutamist takistada, maksku mis maksab. Seda võidakse teha, aga seejuures ei tohiks unustada, et see on ebakorrektno mäng, mis ei tõsta, vaid kõigutab valitsuse prestiihi, ei pikenda, vaid lühendab koalitsiooni iga. Ühe koalitsiooni kuuluva rühma esindaja tähendaski juba nüüdsama, et nende rühm ei jäta tegemata vastavaid järeldusi sel korral, kui valitsus peaks tahtma teha kaasa kogude kahtlast mängu.

Rkl. Laarman tegi ettepaneku, käesolev eelnõu anda tagasi komisjoni — neil olla teha suuri parandusi. Talle tähendati juba, et ettepanekutegija ise kuulub liikmena rahaasjanduse komisjoni, kus ta väga hästi oleks võinud esineda parandus-ettepanekutega õigel ajal. Seda aga tehtud pole. Ma küsin: miks põllumehed siis varem magasid ja alles nüüd ärkasid? Nüüd, üheteistkümnendal tunnil, ärkab härra Tonkman ja tõendab, eelnõu olla valitsuses kontrabandina läbi viidud, samuti Riigikogu komisjonis. Kes keelas härra Tonkman'i ja teisi tema rühmakaaslasti põhjalikult süveneda eelnõusse ja esineda oma ettepanekutega õigel ajal? Kui tolajal parandusi ei tehtud, tähendab see ei midagi muud kui seda, et neid parandusi pole tulemas nüüdki. Mitte paranduste tegemiseks ei taha põllumeeste kogu anda käesolevat eelnõu komisjoni, vaid ainult selleks, et eelnõu arutamist saboteerida.

See, mis härra Raudkepp kõneles, on nagu härrade kristlaste kõned ikka. On raske aru saada, mida seal tahetakse ja mida mitte. Härra Raudkepp leiab loomuliku olema seaduseelnõu teisel lugemisel vastu võtta ja teise ja kolmanda lugemise vahel anda komisjoni tehtud paranduste läbivaatamiseks. Mina usun, et härra Raudkepp kui endine juhatuse liige väga hästi tunneb meie Riigikogu kodukorda. Selles kodukorras leidub nõue, et 3. lugemisel saab teha ja vastu võtta ainult neid parandusi, mis juba 2. lugemisel on arutamisel olnud. Kui tehtud parandused II lugemisel tagasi lükatakse, siis võite neid II ja III lugemise vahel viilida rahaasjanduse ja kõigis teistes Riigikogu komisjonides nii palju kui soovite, aga vastu võtta neid Riigikogus parandatud kujul enam ei saa. Tähendab, komisjonides tuleks teha tühja tööd.

Nähtavasti leidis ka härra Raudkepp ise, et see loomulik kord sel korral miskipärast vastuvõetav ei ole, ja sellepärast ühines ta lõppude-lõpuks härra Laarman'i ettepanekuga; eelnõu tuleb anda rahaasjanduse komisjoni tagasi, mitte paranduste tegemiseks, vaid maha matmiseks pikemaks ajaks. (L. Raudkepp, krst: Seda ei ole mina iialgi öelnud.)

Riigivanem J. Tõnisson: Ausatud Riigikogu liikmed! Esitatud ettepaneku puhul, et käesolev seaduseelnõu antaks komisjoni tagasi, on siin eelkõneleja poolt selle peale tähendatud, nagu tähendaks see seda, et koalitsioonirühmad on omavahel kokku leppinud selle seaduse edasilükkamiseks ja

sihilikult mahamatmiseks. Küsitakse, mis valitsus sellel puhul ütleb?

Valitsusel ei ole niisugusest kokkuleppest midagi teada. Ei eelda ka Vabariigi Valitsus sarnast kokkulepet, ega pea võimalikuks mõtet, et seda seadust sihilikult koalitsioonirühmade poolt tahetakse saboteerida. Mis siin ette toodud komisjoni andmise põhjendusteks, seda ei saa üksikasjalikult läbi kaaluda, sellepärast et on ainult üldiselt tähendatud nende põhjuste peale, muu hulgas selle peale, et vahe algkooliõpetajate ja keskkooliõpetajate palkade, maa ja linna algkooliõpetajate palkade vahel tahetakse komisjoni andmise teel teisiti reguleerida, kui see ette nähtud seaduseelnõus. Missugusel määral need muudatus-ettepanekud on kavatsatud, ei ole Vabariigi Valitsusel teada. Kui aga neid tahetakse teha loiaalselt selleks, et tõesti seaduseelnõu vastuvõetavaks teha, kui ta praegu on, siis ei näe valitsus selles sabotaashi. Valitsus ei saa sellest mingit usaldusküsimust teha, et seadus ei antaks praegu komisjoni. Küll aga peab valitsus rõhutama, et sihilikku edasi-venitamist selle seaduse arutamisel valitsus võimalikuks ei pea. Meie oleme eelarve valmistamisel teatavad summad kooliõpetajate palkadeks eelarvesse võtnud, nagu meie maksuallikad seda on lubanud. Meie eelarve on nii kokku seatud, et seda rohkem koormata ei saa. Meie oleme päevade kaupa koos istunud, et tasakaalustada eelarvet. Selle juures oleme sunnitud olnud kõige hädatarvilikumaid nõudeid rahuldamata jätma. Oleme võinud üksikuid tarvilikumaid nõudeid rahuldada ainult sel teel, et meie oleme piirituse pealt 20 marka liitrit rohkem sissetulekut arvanud. See näitab, et meil vabu tuluallikaid enam ei ole. Järelikult ei või sellest juttu olla, et üldist summat kooliõpetajate palkadeks võiks tõsta nende muudatus-ettepanekute tagajärjel, mida kavatsetakse teha ühe või teise kooliõpetajate liigi palga suhtes. Kui eelarvesummade piirides mingisuguseid ümberkorraldusi või teatavate vahekordade muudatusi soovitakse ette võtta, selle vastu ei või valitsusel midagi olla. Kuid see peab sündima nõnda, et meil kooliõpetajate palkade eelarve teostamisele tuleks juba eelarve-aasta algusest. Sellepärast peaks siis, kui tahetakse seaduseelnõu veel komisjonis arutada, sellega arvestama, et juba aprillikuuks peaks see seadus maksma pandama. Kas selle juures aga praegu, kus eelarve veel arutamisel ja palju aega nõuab, saadakse komisjonis seda eelnõu kiires korras läbi vaadata, (Chr. Kaarna, tõe: Ei saa! Võimata!) seda ei saa valitsuse nimel öelda. Seda peavad Riigikogu rühmad ise

ütlemä. Kui neil eeldustel midagi tahetakse teha, siis võetagu arvesse võimaluse piire ja nõudeid, mis olemas. Et meie kooliõpetajate palkade revideerimise küsimuse lahtiseks jätame, seda meie kooli rahuliku töö huvides soovida ei ole. Sellepärast arvan, et valitsus praegu ei tea mingit usalduseküsimust üles seada, vaid loodab, et rühmad ise seda küsimust käsitlevad, nii nagu see võimalik ja tarvilik antud oludes.

Vaheaeg kl. 12.15 kuni kl. 12.40 min.

L. Raudkepp (krst): Austatud Riigikogu liikmed! Lisaksin ainult paar lühikest märkust juurde sellele, mida ma nimetasin juba seaduseelnõu I lugemise puhul. Seaduseelnõu I lugemisel nimetas aruandja härra Johanson, et keskkooliõpetajate tasuküsimus eriliselt ei ole komisjonis veel kõne all olnud. (Aruandja L. Johanson: Ei, ei! Muutmise ettepanekut ei tehtud, seda ütlesin ma.) Sellest järgneb ikkagi, et komisjonis ei olnud kõik küsimused arutamisel, millel ikkagi suur tähtsus on õigluse mõttes, nagu nimetasid härra Vestholm ja lugupeetud härra Riigivanem. Meie väike rühm ei mõtlegi sellele, et saboteerida tööd selle tähtsa eelnõu juures, ja tuletan meelde, et möödunud aasta maikuul, isegi lahku minnes oma ministri arvamise, deklareerisin siit kõnetoolilt, et heaks ei kiida, kui seaduseelnõu ära ei otsustata maikuul. See ometi sündis meie rühma tahtmise vastu, sest Vabariigi Valitsusel oli sellel alal nähtavasti kindel kava, rippuvuses raha ressursidest. Kui härra Gustavson kipus arvama meie rühmast, mis arvuliselt mõõduandev ei või olla, et meie kaasa aitame selle seaduse mahatamiseks, siis vaidlen selle vastu, ja see vastuvaidlemine on põhjendatud seletustega, mis nüüd ja varem siit kõnetoolilt juba on antud. Kahjuks pean konstaterima, et härra Tonkman avaldas mõtteid, missuguseid avaldada võib komisjonis, aga vahest mitte niisuguse preentsiooniga, et need tähtsad mõtted on Riigikogu plenaar-koosoleku jaoks, eriti kui ta vallasekretärid ja kooliõpetajad ühele astmele aetas. Ma ütlen, algkooliõpetaja võib ühe kuni kahe aastaga omandada vallasekretäri ametioskuse, aga vallasekretär peab kindlasti vähemalt 5 aastat enne õppima, et jõuda sellele tasapinnale, millel asub algkooliõpetaja. (O. Gustavson, stp: Millega Teie seda põhjendate?) Igatahes nõutakse kooliõpetajalt palju ja palju rohkem kui vallasekretärit. Nii et see on täiesti ebaõnnestunud ja ei ole kõne võttena hea, et härra Tonkman esines sarnaste mõtteaval-

dustega. Üldse, nagu härra Tonkman'i kõnest näha, ei tunne härra Tonkman koolitöö tähtsust, ei tunne kooliõpetajate, koolitöö ja -tegelaste olukorra üksikasju.

Mis puutub sellesse õpetusse, mida härra Gustavson ja härra Juhkam minule tahtsid anda, nimelt, et ei ole mõtet teise ja kolmanda lugemise vahel anda seadus komisjoni, siis laseksin ma õpetada lugupeetud härrasid sellest kokukorrast, mille juures nad ise kaasa töötasid, ja seal on öeldud — niiöelda nende oma sõnadega: „Teise lugemise lõpetamise järele võetakse seaduseelnõu järgmisel Riigikogu koosolekul päevakorda kolmandale lugemisele, kui Riigikogu mitte eriti ei otsusta kolmandat lugemist edasi lükata või eelnõu teise ja kolmanda lugemise vahel anda läbi vaatamiseks mõnda komisjoni.“ See seisab § 53-das. Tean väga hästi, et midagi ümber teha ei saa, aga komisjon võiks kaaluda, kas tehtud ettepanek on vastuvõetav või mitte.

Meie hääletame härra Laarman'i ettepaneku poolt, — (Naer ja hulgalised vahelhüüded.) aga mitte neil motiividil, mis härra Tonkman ette kandis, vaid neil motiividil, mis härra Riigivanem Riigikogule teatas. (O. Gustavson, stp: Aga kuhu see üksmeel jääb?)

L. Johanson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kõnelejate nimekiri on peaaegu läbi, mina olen viimne ja peale minu on vist valitsuse esindaja sõna palunud. Kui teie olete jälginud nende kõnesid, kes on seaduseelnõu vastu sõna võtnud, siis ei ole teie leidnud ühtki konkreet-ettepanekut, põhjust, mispärast tuleks seaduseelnõu komisjoni tagasi anda. Komisjonis kahjuks ei ole neid põhjusi ette toodud, seal läksid läbi valitsuse seisukohad peale 3, ja neist kolmest ei ole juttu tehtud. Komisjonis keerlesid vaidlused sootu teiste küsimuste ümber, ja ma usun, et need seisukohad on ka praegu püsima jäänud nende juures, kes seaduseelnõu vastuvõtmist tahavad viivitada. Siin on võtnud sõna härra Tonkman, kes ütles: palgad on kõrged, ettepanekut vähendamiseks ei saa teha, sellepärast ei saa paragrahvi poolt hääletada. Vaatame veel protokollidest, missugused seisukohad komisjonis ette toodi. Siin on kõneldud, et teistel ametnikkudel on madalamad palgad, neid tuleks tasakaalustada. Siin on kõneldud inseneridest, vallakirjutajatest j.n.e.

Alamkomisjoni seisukohad on järgmised, kokku võetud nende kalkultatsioonide põhjal, mis on esitatud: alamkomisjoni enamus leiab, et valitsuse poolt esitatud õpetajate tasude seaduseelnõu põhjal õpetajate palgatõus valit-

suse poolt esitatud normaaltundide arvu juures vastab teiste riigiteenijate palgatõusule.

See on võrdluse vili, ja igauks, kes tahab õiglase olla, peab sedasama tunnistama.

Siin kõneldi diplomitest, aga komisjonis tuldi hoopis teisega välja. Ma loeksin ette härra Laarman'i seisukoha: „meie ei taha sugugi õpetajate palku alla suruda, vaid neid tasakaalu seada teiste ametnikkude palkadega. Ei saa praegust õpetajaskonda liiga kõrgele seada üle endise õpetajaskonna. Mõnes suhtes olid vanad koolid praegustest kaugel ees.“ (V a h e l h ü ü e.) Kokku võeti näiteks ühe suurema rühma seisupaigad järgmiselt, nimelt ütleb härra Laarman: „See eelnõu meie rühma ei rahulda. Palgatabel on liiga keeruline. Palgatõus on mõnes osas liiga suur — kuni 61%. Ei ole vahet tehtud algkooli- ja keskkooliõpetajate palkade vahel. Nädalatundide arvu võiks tõsta, kuna mõned õpetajad praegu lisatundidega kokku kuni 40 nädalatundi annavad. Omale nõuavad õpetajad ülemmääraks 24 nädalatundi, kuid õpilastele surutakse palju rohkem nädalatunde peale. Õpetaja aga tunni ettevalmistamiseks sarnasel määral aega ei tarvita kui õpilane. Üldiselt ei saa eelnõu vastu olla ning seda tuleks II ja III lugemisel parandada.“ Teisel ja kolmandal lugemisel oli see eelnõu kaua aega, siis neid puudusi, mille peale I lugemisel näidati, ei püütud kõrvaldada vastavate konkreet-ettepanekutega, ja siit tuleb järeldada, et neid parandusi üldse olemas ei ole. Öeldakse, et palgatabelid on keerulised. Palgatabelid on vähem keerulised kui enne. Tabel on vähem riigiteenijate palgatabelist viie astme võrra, isegi kuue astme võrra, kui ka tehnikumi direktor arvesse võtta. Seni oli palgatabel palju kirjum, ja selle seaduseelnõu üks hea külg on see, et ta on palgatabeli võrdlemisi lihtsaks teinud. Teiseks on võetud palgatabeli juures arvesse vanus, kooli tüüp ja haridus. Vanust on tunnustatud ka enne ja seda ei saa ära jätta. Kõike seda arvesse võttes ei saa tabelit teisiti välja töötada. Vanust tahetakse riigiteenijate eeskujul arvesse võtta, sest olen kuulnud seaduseelnõust, kus tahetakse vanuse järgi tasu maksta.

Siis kõneldakse algkooliõpetajate palgast. Tabel 4 kõneleb, et 12-aastase praktika järgi on õpetaja palk esimeses järjekorras 170 krooni. See on kõige suurem palk 12-aastase õppetöö järgi.

Siis kõneldakse maa ja linna kooliõpetajatest, et nende vahel tuleks vahet teha. Elukalliduse raiooni kaotamine on Riigikogu poolt kaotatud, ja see pandi maksma 1. aprillil 1926 selle järele, kui kõik asjaomaste ringkondade kongressid olid elukalliduse

raioonide jaotamise ebaotstarbekohaseks nimetanud.

Kui seda tegema hakatakse, tooks see rahulolematust. Kui aga aluseks võetakse haridust ja vanust ning elukalliduse raioonid kõrvale jäetakse, siis on see seadus vastu võetav.

On kõneldud keskkooliõpetajate palkade vähendamisest, kuid seda ei saa seaduseelnõuga vähendada. Härra Tonkman leidis ka, et palgad ei ole vastavad, ta tõi aga näiteid inseneridest. Kui räägitaks keskkooliõpetajate palkade vähendamisest, siis tuuakse ette ainult üksikuid juhtumisi, kuna aga üldine palgaredel kõrvale jäetakse. Üksikuid juhtumisi on kerge leida iga asja kohta, ja seda on siin leitud ja püütud ära kasutada. See seaduseelnõu on kaua aega rahaasjanduse komisjonis arutamisel olnud, ta on üldse üle aasta Riigikogus arutamisel. Rahaasjanduse komisjonis ei ole leitud võimalust uusi parandusi teha. Kui seda komisjonis ei ole tehtud, miks siis peaks eelnõu komisjoni tagasi andma? Missugused on need juhtlused ja mõtted, mille peale kavatakse rahaasjanduse komisjonis paigutada seaduseelnõu? Vahekord rahaasjanduse komisjonis ei ole vahepeal muutunud, ta on endiseks jäänud. Missugused lootused on siis, et üksikute Riigikogu liikmete poolt ette toodud väited peaksid kajastamist leidma? Seda lootust ei ole.

Kui see seaduseelnõu läheb tagasi rahaasjanduse komisjoni, siis antagu tähtaeg või mitte, kui seda tahetakse põhjalikult ümber töötada, mis suhtes, seda ma ei tea, kuid siis ei saa seaduseelnõu enne tulevast sügist päevakorda võtta. (L. R a u d k e p p, krst: Ä r g e o l g e p r o h v e t s e e k o r d!) Siin ei ole vaja prohvet olla. Tuleval nädalal on vabadusepäeva juubel. Täna algab Riigikogu eelarve-komisjon oma istumisi ja ta peab neid edaspidi kaks korda päevas, sest muidu ei saa eelarvet 1. aprilliks maksma panna, aga eelarve tahetakse 1. aprilliks maksma panna. Siis edasi tulevad eelarve-vaidlused, ja kui eelarve Riigikogus läbi viidud, siis hakatakse varsti koju minema, hakatakse suvevahe-aega tegema, ja eelnõu jääbki sügiseks. Kuigi tehniliselt võimalik oleks enne istungjärgu vahe-aega eelnõu läbi vaadata, ei ole selleks siiski põhjust. Kui kõneldakse igasugustest juhtumistest, ei tehta konkreet-ettepanekuid või näidata puudusi, ja kuigi puudusi näidatakse, siis need ei osutu puudusteks, siis tahtmata tõuseb oletus, et sel on teine tagamõte, mis pärast käesolev seaduseelnõu tahetakse komisjoni tagasi anda. Teist tagamõtet oletavad ka need, kes on tahtnud palgaseadust ses suhtes muuta, et palganorme vähen-

dada. Kui nii on, siis tulge välja ja öelge seda. Võib olla, valitsus, kes järelandlik on koalitsioonirühmade ees, muidu ei julge välja astuda, vaid öeldakse, et kuigi teie eelnõu komisjoni tagasi annate, meie ei leia saboteerimiseks põhjust. Ühe suunurgaga vaieldakse komisjoni andmise vastu, kuid teise suunurgaga öeldakse, et sellega ei ole midagi katki. (O. Gustavson, stp: Nii on kõige parem, et lambad on terved, ja hundid on söönud.— Chr. Kaarna, tõer: Eiusuka, et terved jäävad.) Nüüd ei arvata ka, et hundid söönuks saaksid, lambad pannakse siiski nahka, ja kui huntidel hammas verre läheb kesk-koolide paragrahvide juures, siis ma usun, et neid on raske taltsutada. (Riigivanem J. Tõnisson: On see lambajutt?) See oli lambajutt, mis ette toodi Riigivanema poolt, nüüd aga kõnelesin huntidest ja lammastest, kuna enne kõneldi ainult lammastest.

Kui valitsusel kindel seisukoht puudub, siis see näitab, kuidas meil üldse seadusi arutatakse, ja valitsus ei julge oma seisukohtadega välja tulla, vaid ikka ütleb: „Olge head mis teie käsitate!“ Ja see valitsus kaebab, et tal ei ole õigusi, ning Riigikogu ei lase teda tegutseda, kui iga väiksema asja juures tarvitab ainult Raudkepil ja Tonkman'il sõna võtta, ja kohe tullakse siiakõnetooli ja öeldakse: et olge lahked, mis te soovite, meie võime nii ja teisiti. Aga niikaua, kui niisugune arusaamine meie valitsuse juures valitseb, et leitakse võimalikuks tulla ja öelda, et meie võime nii ja võime ka teisiti, niikaua kestab janditamine sarnaste seaduste puhul edasi. Ka valitsuselt võib nõuda, et temal kindel seisukoht oleks, ka niisugustes küsimustes, mis suuremad ei ole, kui 36 paragrahvi.

Haridusminister A. Mõttus: Väga austatud Riigikogu liikmed! Käesolevas seaduses on tõesti sarnaseid vigu, mis vääriksid kõigiti suurt kaalumist ja läbitöötamist, nii et seaduseelnõu vastuvõetaval kujul võiks seaduseks saada. Kuid ettepanekut — anda eelnõu komisjoni — praegusel silmapilgul toetada ega pooldada ei saa. Meie ei saa komisjoni tööd vaadelda väljaspool aega ja ruumi ja igasuguseid tehnilisi võimalusi. Meie peame arvestama sellega, missugustes oludes ja millise aja jooksul komisjon töötada saaks. Need võimalused on väga väikesed. Keegi ei ole välja tulnud seisukohtadega, et eelnõu ei tuleks 1. aprilliks vastu võtta. Kui see nõnda on, siis on otse ette näha, missugune aeg ja võimalused komisjonil töötamiseks on. Selle aja jooksul aga käesolevat eelnõu korralikult läbi töötada ei saa.

Pean veel juurde lisama, — sellest oli juba esimesel lugemisel juttu — et mina ei ole selle seaduse sünnitaja ja sellepärast ei oleks tarvis minul siin tema eestvõitlejana esineda, kuid mina pean ometi arvestama selle olukorraga, milles töötavad need inimesed, kellele see seadus mõeldud. Ei saa öelda, et see olukord kiiduväärt oleks. Käesoleva seadusega on tahetud seda olukorda parandada, samuti ka rahuldada neid nõudeid, mis Riigikogu mitmesugustes ringkondades õpetajate palgaküsimuse puhul üles kerkinud. Haridusministeerium võib otsekohe asuda uue, parema palgaseaduse eelnõu väljatöötamisele, kuid ma ei saa nii kergemeelne olla ja lubada, et ma sellega juba paari nädala või kuu aja jooksul tulla saaksin. See nõuab põhjalikku tööd, see nõuab materjalide kogumist, korraldamist, et paremsi läbi viia, ja seda võiks teha pikema aja jooksul. Ma võin öelda, et see eelnõu võiks jõuda Riigikogusse kas käesoleva istungjärgu lõpul või sügisese istungjärgu algul, kuid vahepeal tuleks käesolev eelnõu tingimata vastu võtta. Kui aga uus eelnõu seaduseks saab, võiks sellega käesoleva seaduse tühistada, ja katki ei ole midagi. Igatahes käesoleva seaduse vastuvõtmisega muutuks olukord normaalsemaks ja paremaks kui praegu, kus 25-protsendiline juurdelisamine palgale on sünnitanud suuri segadusi. Praegu on käesolev seaduseelnõu ka praktiliselt täiesti läbiviidav, kuna eelarves on õpetajate palgad kalkuleeritud käesoleva eelnõu piirides. Nendega võidaks päris vabalt ühe aasta jooksul läbi saada, ilma et üks või teine pool kuidagi kannataks. Sellest välja minnes ei pooldaks ma ka praegu, nagu I lugemiselgi, seaduseelnõu komisjoni andmist, vaid arvan, et see tuleks siin vastu võtta.

M. Laarman (põl): Kõigepealt tõrjun kõige kategoorilisemalt tagasi sotsialistliku rühma kergesõnalise kõnemehe härra Gustavson'i etteheited, nagu tahaks põllumeeste rühm sellega, et tema käesoleva seaduseelnõu teatud puuduste peale näitas, neid ära märkis, ja ühtlasi ettepaneku tegi nende puuduste kõrvaldamiseks seaduseelnõu rahasjanduse komisjoni anda, saboteerida käesoleva seaduseelnõu vastuvõtmist. Niisugused väited ei ole põhjendatud, ja ma tõrjun need tagasi. Põllumeeste rühm on oma vaated ja seisukohad esitanud toleaja jooksul, kui seaduseelnõu oli arutamisel komisjonis. (Vahel hüüe pahemalt poolt: Aga ettepanekuid ei teinud!) Ma ütlen veel üks kord, kui sotsialistliku rühma kergesõnaline kõnemees härra Gustavson tähendab, et arutamisel ei olevat ettepanekuid tehtud,

siis tuleb see sellest, et härra Gustavson ei ole selles komisjonis töötanud, sellepärast ka asja tunda ei või. Arusaadav, kaalu neil sõnadel ei saa olla, sest nad on tuulest võetud. Põllumeeste rühm nõuab siin, on nõudnud, et käesoleva seaduseelnõuga reguleeritaks õpetajate palgaolud, ja näeb, mida rutem see sünnib, seda parem. Viimasel korral, kui seaduseelnõu oli arutamisel, tähendas endine rahaasjanduse komisjoni esimees härra Laidoner selgel sõnal, et väide, nagu oleks meie rühm komisjoni tööd takistanud, on põhjendamata. (Aruandja L. Johanson: Keegi ei takistanud komisjonis tööd peale valitsuse.) Vast ehk härra Gustavson kuulaks, mis tema rühma liider ütleb. See oleks talle kasulik ja tal ei tarvitseks tuulest võetud tõendustega opereerida.

Teiseks tahtsin tähendada, et vastukõnelejate poolt ei ole suudetud näidata, et neid puudusi olemas ei ole, millele meie tähelepanu juhtisime. Peale selle on haridusministeeriumi juhataja härra minister öelnud, et siin puudused on ja et neid parandada tuleb.

Härra Usai'le tahtsin tähendada, et tema õigel seisukohal ei asunud, kui ta püüdis minu väidet sellega jalust rabada, kui ütles, et minu väide olla puht teoreetiline, sest niisuguseid õpetajaid ei olevat, kel kutset ei ole, ja saaksid rohkem palka, kui seminarist tulnud õpetajad. Kui härra Usai vaevaks võtaks pöörata haridusministeeriumi poole, saaks ta kuulda neid nimesid. Selles suhtes on härra Usai väide igatahes jälle vett vedama läinud. Kolmandaks tähendaksin mina, et siin härra aruandja ja teiste väited vormalt õiged on, et meie §§ 1. ja 4. kohta tõepoolest parandus-ettepanekuid ei ole teha võinud ega saanud, sest need paragrahvid on sarnased, et kui neis tehakse üks parandus ühe osa kohta, siis terve alus ära on võetud. Aga meie oleme rõhutanud, et need paragrahvid tulevad ümber töötada, ja et see ümber-töötaja peaks haridusministeerium olema. Nüüd on haridusministeerium lubanud seda ette võtta, ja sellega oleme meie rahuldatud. Meie konstateerime, et käesolevas seaduses palju paremusi on, näiteks § 10, mis suurel määral kaotab algkoolides selle kurikuulsa lisatundide võimaluse. See loob algkoolides palju normaalsema olukorra. Meie rühm on rahuldatud sellest, kui haridusministeeriumi juht ütleb, et lähemal ajal hakatakse välja töötama seadust, kus tähele pannakse need soovid, mis meie oleme ette toonud, ja et siis tulevad ka need §§ 1. ja 4. lõpliku muut-

mise alla. Sellega oleme meie rahuldatud ja võtan rühma nimel oma ettepaneku tagasi. (L. Johanson, stp: Härra Raudkepp, korrake nüüd! O. Gustavson, stp: See on nüüd tuulesõõmine!) Härra Gustavson kõneleb vist oma praktikast: ta on ikka tuult söönud, see on harjumuse vili, seda tegi ta ka käesoleva seaduse juures.

Lõpuks parandaksin ma aruandja üht seletust, mis ta heaks arvas tuua endistest protokollidest. (L. Johanson, stp: Mina lugesin nii, nagu siin on.) See on õigus, et mina ütlesin, et mõnes suhtes on vanad kooliõpetajad ees praegustest. Aga mina tähendaksin siin, et mina ei ole mõelnud sellega diplome. On olemas mõned suhted, miks mina loen vanu kooliõpetajaid paremaks kui praegusi. (J. Soots, põl: Kas vanad kooliõpetajad kastreid ka varastasid?) Mina seda ei usu! Nad on aga selle põhja pannud, mille peal meie seisame, ja et võime varsti oma riigi iseseisvuse 10-aastast püha pidada.

Juhataja **M. Martna**: Panen hääletamisele pealkirja. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on pealkiri vastu võetud.

§§ 1—3 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 1. Palga saamise suhtes jagunevad õppejõud oma hariduse järgi alamaltähendatud järkudesse:

I järku kuuluvad: a) koolile vastava õpetajakutsega isikud, kes on peale keskkooli lõpetanud kodu- või välismaa ülikooli või teise kõrgema õppeasutuse, mille kursus kestab vähemalt kolm aastat; tehnilise ülikooli haridusega õppejõud Tallinna tehnikumis; Tallinna tehnikumi lõpetaja vastava õpetajakutsega oma eriaine õpetamisel; 1919. a. 28. augusti õpetajate palgamääruse § 3. märkus II põhjal I järku tõstetud õpetajad, kellel keskkooliõpetaja kutse;

b) kodu- ja välismaa ülikoolide ja teiste vähemalt kolmeaastase kursusega kõrgemate õppeasutuste lõpetajad, kellel ei ole koolile vastavat õpetajakutset; Tallinna tehnikumi lõpetajad oma eriaine õpetamisel; 1919. a. 28. augusti õpetajate palgamääruse § 3. märkus II põhjal I järku tõstetud õpetajad;

c) veneaegsete kõrgemate õppeasutuste kutsuse läbikuulanud isikud; õpetajate in-

stituudi lõpetajad; Tartu ülikooli juures korraldatud keskkooliõpetajate asetäitjate ettevalmistamise kursuse lõpetajad; I järgu II liigi keskkooliõpetaja kutsetunnistusega isikud; mitte alla 2 aastat kestvate eriainet kursuste lõpetajad keskkooli või õpetajate või vaimuliku seminari eelharidusega; ilma kõrgema haridusega keskkooliõpetaja kutsega isikud; eriõppeainete õpetajad ja sõjalise õppuse instruktorid sellekohase kutsetunnistusega ja vähemalt keskkooli või õpetajate või vaimuliku seminari eelharidusega; merekoolide õpetajad kaugesõidu kapteni eksamiga, kellel peale selle keskkooli või keskkoolile vastava kutsekooli eelharidus või merekooli õpetaja kutse; 1919. a. 28. augusti õpetajate palgamääruse § 3. märkuse II põhjal II järku tõstetud õpetajad.

II järku kuuluvad: õpetajate ning vaimuliku seminari lõpetajad; keskkoolide lõpetajad; eriõppeainete õpetajad ja sõjalise õppuse instruktorid sellekohase kutsetunnistusega aga vähema kui keskkooli või õpetajate seminari eelharidusega; kreis-, kodu- ning algkooliõpetaja kutse omandanud isikud; merekoolide õpetajad kaugesõidu kapteni eksamiga ja vähema kui keskkooli haridusega; konservatooriumi lõpetajad ilma vaba- või helikunstniku diplomita; 1919. a. 28. augusti õpetajate palgamääruse § 3. märkus II põhjal III ja IV järku tõstetud õpetajad.

III järku kuuluvad kõik teised õppejõud, keda nende hariduse järgi I ega II järku ei saa arvata.

§ 2. Paragrahv 1. tähendamata õppejõudude liigitamine ja õppeainete eriaineteks

määramine kuulub haridusministeeriumile.

§ 3. Paragrahv 1. p. c. tähendatud eriainet õpetajad saavad palka esimeses palgajärgus ainult oma eriainet tundide eest; muude tundide eest makstakse neile tasu teises palgajärgus.

Aruandja L. Johanson (loeb):

§ 4. Avalikkude õppeasutuste ja õigus- tege erakoolide õppejõud saavad palka riigiteenijatega ühtlaselt järgmiste astmete ja tabelites (1—4) näidatud normide järgi.

IV aste	280 krooni
V „	260 „
VI „	240 „
VII „	220 „
VIII „	200 „
IX „	185 „
X „	170 „
XI „	155 „
XII „	140 „
XIII „	130 „
XIV „	120 „
XV „	110 „
XVI „	100 „
XVII „	90 „
XVIII „	80 „
XIX „	75 „
XX „	70 „

T a b e l 1.

Õppetöö praktika	Juhataja kesk- ning kutsekoolis, kus 6 või enam klassikomplekti, Tallinna tehnikumi inspektor, Harku kolooni direktor ja juhataja hoolekande- ning defektsete laste koolis.									
	I j ä r k			II j ä r k	III j ä r k					
	a	b	c		Aste	Palk kuus krooni				
	Aste	Palk kuus krooni	Aste	Palk kuus krooni	Aste	Palk kuus krooni				
12 a. praktika	V	260	VI	240	VIII	200	X	170	XIV	120
9 a. „	VI	240	VII	220	IX	185	XI	155	XV	110
6 a. „	VII	220	VIII	200	X	170	XII	140	XVI	100
3 a. „	VIII	200	IX	185	XI	155	XIII	130	XVII	90
Vähem kui 3 a. praktika	IX	185	X	170	XII	140	XIV	120	XVIII	80

Tallinna tehnikumi direktori palk on ühe astme võrra kõrgem selles tabelis näidatud normist.

T a b e l 2.

Õppetöö praktika	Juhataja kesk-, kutse- ning täienduskoolis, kus alla 6 klassikomplekti, juhataja abi kesk- ja kutsekoolis, juhataja riiklikus lastekodus, Harku kolonii direktori pedagoogiline abi, juhataja algkoolis, kus 6 või enam klassikomplekti ja Tallinna tehnikumi õppejõud.									
	I j ä r k						II järk	III järk		
	a		b		c					
	Aste	Palk kuus krooni	Aste	Palk kuus krooni	Aste	Palk kuus krooni	Aste	Palk kuus krooni	Aste	Palk kuus krooni
12 a. praktika	VI	240	VIII	200	IX	185	XI	155	XV	110
9 a. „	VII	220	IX	185	X	170	XII	140	XVI	100
6 a. „	VIII	200	X	170	XI	155	XIII	130	XVII	90
3 a. „	IX	185	XI	155	XII	140	XIV	120	XVIII	80
Vähem kui 3 a. praktika	X	170	XII	140	XIII	130	XV	110	XIX	75

Tallinna tehnikumi õppejõududel, kellel doktori või sellele vastav teaduslik kraad, on palk kahe astme võrra kõrgem selles tabelis näidatud normist.

T a b e l 3.

Õppetöö praktika	Juhataja algkoolis, kus alla 6 klassikomplekti, juhataja abi algkoolis ja riiklikus lastekodus, õpetaja kesk-, kutse- hoolekande ning defektsete laste koolis, Harku koloniis, täienduskooli klassides ja kaubalaeva mehaanikute koolis, Tallinna tehnikumi juures ning sõjalise õppuse instrktorid.									
	I j ä r k						II järk	III järk		
	a		b		c					
	Aste	Palk kuus krooni	Aste	Palk kuus krooni	Aste	Palk kuus krooni	Aste	Palk kuus krooni	Aste	Palk kuus krooni
12 a. praktika	VIII	200	IX	185	XI	155	XII	140	XV	110
9 a. „	IX	185	X	170	XII	140	XIII	130	XVI	100
6 a. „	X	170	XI	155	XIII	130	XIV	120	XVII	90
3 a. „	XI	155	XII	140	XIV	120	XV	110	XVIII	80
Vähem kui 3 a. praktika	XII	140	XIII	130	XV	110	XVI	100	XIX	75

T a b e l 4.

Õppetöö praktika	Õpetaja algkoolis ja sellele vastavais klassides.									
	I j ä r k						II järk	III järk		
	a		b		c					
	Aste	Palk kuus krooni	Aste	Palk kuus krooni	Aste	Palk kuus krooni	Aste	Palk kuus krooni	Aste	Palk kuus krooni
12 a. praktika	X	170	XI	155	XII	140	XIII	130	XVI	100
9 a. „	XI	155	XII	140	XIII	130	XIV	120	XVII	90
6 a. „	XII	140	XIII	130	XIV	120	XV	110	XVIII	80
3 a. „	XIII	130	XIV	120	XV	110	XVI	100	XIX	75
Vähem kui 3 a. praktika	XIV	120	XV	110	XVI	100	XVII	90	XX	70

O. Liigand (rhv): Väga austatud Riigikogu liikmed! Ma teen ettepaneku, parandus teha § 4. tabel esimese pealkirjas, nimelt selle pealkirja algus võtta järgmiselt: „Juhataja keskkoolis, juhataja kutsekoolis, kus 6

või enam klassikomplekti....” j.n.e. Tabel teise pealkirjas esimeses reas aga kustutada sõna „juhataja“ järel sõna „kesk“, nii et tuleks lugeda järgmiselt: „Juhataja kutse- ning täienduskoolis, kus alla 6 klassikomplekti...“, j.n.e.

Minu paranduse põhjenduseks oleks öelda järgmist. Siin kõneldakse 6 klassikomplektist. Keskkool on aga harilikult 5-klassiline, 6 ja enam klasse saab olla temas ainult niisugustel kordadel, kui on olemas paralleelklassid. 5-klassilise keskkooli juhataja töö on sama raske, kui suurema keskkooli juhataja töö, peale selle ei ole väiksemal keskkooli juhatajal abi, ja tundide arv on tal suurem. Sellepärast ei tohiks meie temale vähem tasu määrata. Riigikassale see suuremat kulu ei tee, sest vähemaid keskkooli on ainult üksikud. (O. Gustavson, stp: See väide peaks kutsekooli kohta samuti maksev olema.) Haridusministeeriumis on välja rehkendatud, et parandus maksma läheks ainult 2.860 krooni ehk 286.000 senti; eelarvet see tasakaalust välja ei viiks. Siin tuleks ka veel silmas pidada seda, et kui § 29. vastu võetakse nii, nagu ta komisjoni poolt Riigikogule esitatud, et keskkooliõpetajate palgast korteri eest maha rehkendatakse 20%, et siis oleks tagajärg see, et suurema hulga keskkooli juhatajate palk jääks väiksemaks, kui see seni olnud. Selles mõttes soovitan ma minu poolt ettepanud parandus vastu võtta.

A. Usai (stp): Väga austatud Riigikogu liikmed! Omas kõnes selle seaduseelnõu I lugemise puhul tähendasin juba, et uued palganormid õpetajate tasuseaduses ei ole kaugeltki rahuldavad, kuid eriti silmapaistvalt ebaõiglases seisukorras püsivad käesoleva seaduse põhjal keskkooliõpetajad, nimelt I järgu a ja c liigi esindajad. Ometi on nende liikide õpetajad kõige püsivam ja kandvam element. Võtame näiteks a liigi õpetajad. Need on kõik lõpliku akadeemilise haridusega koolimehed, kellel peale selle veel õpetajakutse. c) liiki kuuluvad keskkooli eriainetes õpetajad, peaaesjalikult ka õpetajakutsega. b) liiki kuuluvad akadeemilise haridusega õppejõud, kuid ilma õpetajakutseta. Siin töötab rohkem juhuslik ollus, kuna juba kauem aega teeninud keskkooliõpetajad on varustatud haridusministeeriumi poolt vastava ringkirja põhjal õpetajakutsega.

Kui nüüd võtta vaatluse alla nõndanimeetatud a ja c liigi õpetajate palgatõusu uues palgaseaduses, siis leiame, et siin kõige vähemas ulatuses on palgad tõusnud, alates 0,7%-ga, 4%, 6%, 16% j. n. e. Praegumaksvas palgaseaduses oli kesk- ja algkooliõpetajate palkade suhe varemalt algastmetel 1,6 ühe vastu, kõrgemat astmetel 1,8 ühe vastu. Uues seaduseelnõus tuleb aga suhe madalam; algastmetel 1,5 ühe vastu, kõrgemat astmetel 1,4 ühe vastu, nii et vastavas progressioonis ei ole tõs-

tetud käesolevas palgaseaduses keskkooliõpetajate palku.

Käesoleval momendil töötavad meie keskkoolides peaaesjalikult kutseta õpetajad, umbes 50%. Peale selle töötavad meil endised veneaegsed õpetajad, kes optantidena on Eesti vabariigi algul Eestisse sõitnud. Oma ülikooli ettevalmistusega õpetajaid on meil praegu äärmiselt vähe. See on ka loomulik, sest ülikool on meil võrdlemisi vähe aega töötanud. Kui tähele panna uute õpetajate saabumist ülikoolist, siis peab ära märkima kindlasti tõsiasja, et vähe on meil üliõpilasi, kes sooviksid ennast pühendada pedagoogilisele tegevusele. Sel ajal, kui teistes teaduskondades lõpetab arvuliselt palju eriteadlasi, on pedagoogika alal lõpetajaid vähem kui meil vaja. Võtame tähtsama õppeaine, nagu emakeel keskkoolis. Emakeele õpetajatest on keskkoolis äärmiselt suur puudus. Mul on andmed, et pealinnas — Tallinnas — töötab ainult kaks akadeemilise haridusega Eesti keele õpetajat, kuna suurem osa kohti täidavad teised jõud, kas kirjanikud või need, kes on kutse sooritanud, või jälle teised asjatundjad. Provintsi keskkoolis võib pahatihti leida nähtust, et emakeelt õpetavad üliõpilased esimeselt ja teiselt kursusest. Vähemalt Petseri kohta võin seda konstateerida, seal töötavad algusest peale üliõpilased Eesti keele õpetajatena. Sarnane nähtus on ebamäärane, et meil puuduvad emakeele õpetajad, ja ka tulevikus ei näi siin olevat väljapääseteid.

Sama lugu on ka ajalooõpetajatega. Praegu täidavad need kohti veel endised õpetajad. Kuna neist puudus on, siis otsivad mõned koolid vastava haridusega ajalooõpetajaid. Aastate kaupa, kuid tagajärjedeta. Kõneldakse alatasa nende ainete tähtsusest, mis käsitavad koolis Eesti vaimlikku kultuuri, kõneldakse rahvuslikest põhihelidest, kuid see on ainult teoorias. Mis sünnib tegelikult? On tõsiasi, et emakeelt õpetavad nõrgalt ettevalmistatud õppejõud. Kuid mida suudetakse Eesti kultuuri edendamiseks ja noorsoo ettevalmistamiseks niisuguse olukorra juures korda saata? Asi ei parane siin. Olen veendunud, et asi ei parane ka tulevikus, kui keskkoolide õpetajate palganorme ei tõsteta. Meie kulutame suuri summasid keskkoolide ja algkoolide peale, kuid peab alla kriipsutama üht tõsiasja, et meie juhime vähe tähelepanu õpetajate koosseisu parandamisele, ja sellepärast on meie koolide hariduslik tasapind õige madal. Õpetaja on kooli hing ja loov tegur, kes suudab ja peab meie hariduseasja edasi viima. Üksi kool kui niisugune ilma vastava õpetajate koosseisuta ei suuda midagi korda saata. Sellepärast tuleb keskkooliõpetajate palgatingimusi ilmingimata parandada, et tulevikus edasi

saada. On ju keskkool see asutus, kus üldhariduse saavad meie avaliku- ning riigiüle tegelased. Rahva vaimu arenemise suunas ei ole ükskõik, missuguste õpetajate käes valmib noorte inimeste õpetus ja kasvatus.

Välja minnes neist hädavajalikkudest parandusenõuetest teen järgmise ettepaneku: „§ 4-das, tabel 3-das ettenähtud I järgu õpetajate palganormide asemel võtta:

1) a liigis:

12 a. praktika	VII 220	krooni
9 a. „	VIII 200	„
6 a. „	IX 185	„
3 a. „	X 170	„

Vähem kui 3 a. praktika XI 155 „

2) c liigis:

12 a. praktika	X 170	krooni
9 a. „	XI 155	„
6 a. „	XII 140	„
3 a. „	XIII 130	„

Vähem kui 3 a. praktika XIV 120 krooni“.

See parandus tõstab väga tagasihoidlikult keskkooliõpetajate palku, kuid ta looks siiski paremad võimalused meie õpetajate koosseisu komplekteerimiseks keskkoolis tulevikus.

L. Raudkepp (krst): Rkl. härra Liigand tegi kaks ettepanekut, mis käivad 4. paragrahvi esimese ja teise tabeli kohta. Mul on sisuliselt samad ettepanekud, ja ma neid ei korda. Igatahes on see tunnistuseks, et laiemates ringkondades on seda küsimust arutatud, nimelt et ei maksa vahet teha keskkoolide juhatajate vahel, kui on keskkoolides 6-klassiline kompleks, või ei ole seda. Härra Liigand põhjendas oma ettepanekut täiesti asjalikult. Mul oleks 2 uut ettepanekut, need käiksid 3. ja 4. tabeli kohta. Aruandja härra Johanson tähendas sellele, et ei olevat konkreet paranduse-ettepanekuid tehtud, mida võiks arutada komisjonis. Aga küllap nad hakkavad tulema. Mind huvitab härra aruandja ja komisjoni seisukoht selle ettepaneku kohta, mille ma praegu teen. Nimelt tuleb vahet teha algkoolide juhatajate vahel, kel 6 klassikomplekti ja kel ainult üks klassikomplekt. Ühel algkooli juhatajal võib olla 300 ja rohkem lapsi koolis, kuna teisel, kel ainult üheklassiline algkool, milles aga käib 4 aastakäiku, on vast ainult 30 last. Kuidas võib siis võrrelda mõlemi tööd, nii et üks saab samapalju tasu kui teine. See ei ole õiglane.

Nimetati juba, et käesolevas eelnõus on olemas punkte, mis ei ole õiglased. Üks niisugune punkt oleks olema see. (Vahel hüüe.) Ma kuulen, härra asunik vaidleb vastu. See härra asunik peaks teadma maa olusid paremini kui mina. Maakoolide korraldus hakkab

arenema just selles sihis, et lapsed käiksid koolis mitte kauge maa tagant, vaid ligema maa tagant. Teiste sõnadega — algkoolimaja kohti, kus õpetatakse, peaks olema rohkem. See on just vastutulek meie rahvale, ja selle tagajärjel kasvaks üldse algkoolide arv maal, ning selle tagajärg on jälle, et väikeste algkoolide juhatajaid oleks rohkem, ja et sarnaste algkoolide juhatajad saaksid kõrgemat palka, kui suurte algkoolide juhatajad, kuid õiglane see ei ole igatahes nende algkooli juhatajate suhtes, kellel on juhtida linnades suuremaid algkooli. Vastavalt sellele teeksin ettepaneku § 4. juures oleva 3. tabeli kohta, nimelt: muuta palgaastmete pealkirja I rida järgmiselt: „Juhataja algkoolis, kus alla 6, kuid mitte vähem kui 2 klassikomplekti“, siit läheks pealkiri edasi, nagu seaduseelnõus tähendatud. Vastavalt sellele tuleks muuta ka § 4. tabel 4. Teen ettepaneku, võtta palgaastmete pealkirja ette järgmine lisandus: „juhataja algkoolis, kus 1 klassikomplekt ja“ ning siit jälle edasi, nagu eelnõus olemas. Ühe sõnaga — 1 klassikomplekt algkooli iga juhataja asetatakse palga suhtes samale astmele nagu algkooliõpetaja.

A. Sternfeldt (krst): Keskkooli seadus nõuab õpetajatelt kõrgemat haridust. See on ühenduses esiteks pikema aja- ja rahakuludega, sest on tähtis, et meie keskkoolides oleksid head õppejõud ja mitte üksi niisugused, kes ootaksid parajat silmapilku, et võiksid üle minna paremale kohale. Teiseks on nende seisukorda tarvis nõnda parandada, et nad oma hariduse täiendamise peale võiksid rõhku panna, sest kui nende käest nõutakse rohkem, siis peavad nad ka suutma rohkem pakkuda. Peab tunnistama, et nende töö on raskem, kui algkooliõpetajate töö. Kui võtame aja- ja rahakulu arvesse, mis keskkooliõpetaja oma aine ettevalmistamiseks tarvitab, ja kui võtame palgatabeli, siis näeme, et nad palka saavad peaaegu ühepalju algkooliõpetajatega. Näiteks tabel 3. on ette nähtud, et keskkooliõpetaja esimene palk on 110 krooni, (M. Juhkam tões: Eks usuõpetajatele ole see ükskõik!) kuna algkooliõpetaja esimene palk on 90 krooni. Aga kui meie arvestame sellega, et keskkooliõpetaja 5—6 aastat ülikoolis õppima peab, siis sel ajal tõuseb algkooliõpetaja oma teenistuseaja poolest juba VI järku, ja sellega saab ta ka samapalju palka, kui ülikooli haridusega õppejõud, nimelt 110 krooni. See olukord ei ole õiglane keskkooliõpetajate suhtes, sellepärast tuleb nende raskust töö, raha ja aja kulul, mis nad ülikoolis õppides kulanud, tingimata nende palga arutamisel silmas pidada. Panen ette, § 4-da lõppu võtta järgmine märkus: „Märkus. Keskkooli esi-

messe haridusejärku kuuluvate õpetajate ja juhatajate palka tõstetakse ühe astme võrra tabelites ettenähtud normidest“. (Vahelhüüe: Valitsus ei luba tõsta!) Tehku ta, mis ta kohus.

Aruandja **L. Johanson** (lõpusõna): On kahesugused ettepanekud. Ühed nõuavad palgakõrgendust keskkoolides — see on härra Liigand'i ettepanek. Härra Raudkepi ettepanek on sihitud sinnapoole, et algkoolijuhatajate palku vähendada, viia need tabel IV alla. See ettepanek käib eriti maa-alkkoolide kohta. Üldiselt on kõneldud maa ja linna algkooliõpetajatest. Komisjonis on selle peale tähendatud, et maal ei ole algkool vähem tähtis kui linnades, vaid peame rohkem tähelepanu pöörama selle peale, et maal algkool välja arendataks. See oli ühes teises komisjonis, kus härra Raudkepp näitas nende pahede peale, mis siis ette tulevad, kui maalt tuuakse lapsed linna, antakse võõraste juurde, nõnda nimetatud kostikohtadesse. Härra Raudkepp on seda ise seletanud, ja kui nüüd sellest järeldusi teha, siis minu arvates küll ei tohi maa-koolide peale vähem tähelepanu pöörata.

Need ettepanekud ei ole rahaasjanduse komisjonis arutamisel olnud, neid ei ole tehtud. Alankomisjon ja ka rahaasjanduse komisjon arutasid seaduseelnõu mitmel korral. Rahaasjanduse komisjoni poolt ei ole mul mingisugust volitust nende ettepanekutega ühinemiseks, kuigi isiklikult ühte-teist võiksin pooldada.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund.**

Abiesimees **M. Martna.**

Abisekretär **J. Piiskar.**

Juhataja **M. Martna:** Asun ettepanekute hääletamisele selles järjekorras, kuidas nad esitatud.

Asun rkl. Liigand'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rkl. Usai ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Raudkepi I ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rkl. Raudkepi II ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rkl. Sternfeldt'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Asun § 4-da hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 4 vastu võetud.

(Hüüded: Lõpetada!) On ettepanek lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 13.55 min.